

**T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**İNGİLİZ SEYYAH SIR CHARLES FELLOWS'UN
ESERLERİNDE TÜRKİYE VE TÜRK İMAJI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN SERKAN KIRCA

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. MEHMET UYSAL

ISPARTA, 2010

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

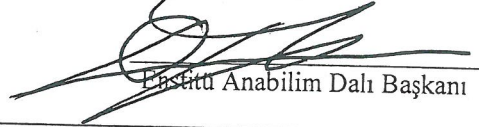
TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

Gönderen : Batı Dilleri ve Felsefesi EABD Başkanlığı

Gönderilen : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Enstitü Anabilim Dalımız **YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~** Programı öğrencisi
Hasan Serkan KIRCA tez çalışmalarını sonuçlandırmış ve
kurulan jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır.
Tez Adı Değişikliği ~~YAPILDI~~ / YAPILMADI Yrd. Doç. Dr. Ö. Sebrici

13.08.2010
Tarih

Enstitü Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI:

Jürimiz Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 25./39. maddesi uyarınca 13.08/2010 Cuma
günü saat 14.00 'de toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Charles Fellows'un
Eserlerinde Türkiye ve Türk İmajı
konulu tezini incelemiş ve yapılan sözlü sınav sonunda OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~ ile aşağıdaki kararı
almıştır.

KABUL

RED

DÜZELTME

Tez Sınavı Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Menderes COSKUN	
Üye	Doç. Dr. Betül MEMMEDOVA	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Mehmet UYSAL	
Üye		
Üye		

Enstitü Müdürü

MADDE-25 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED", veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Enstitü Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir. Düzeltme alan öğrenci bir sonraki dönemde kayıt yaptırmak zorundadır.

Madde-39 Tez Sınavının tamamlanmasından sonra Jüri tez hakkında salt çoğunlukla "KABUL", "RED" veya "DÜZELTME" kararı verir. Bu karar, Anabilim Dalı Başkanlığınca tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili Enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrencinin Yüksek Öğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tez kabul edilmeyen öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Önsöz

Edebiyatın en eski türlerinden “gezi notları” veya diğer adıyla “seyahatnameler” farklı nedenlerle farklı bölgeleri gezip gören, gezip gördüğü yerlerde yaşayan insanların yaşayışlarını, kültürlerini kendinden sonraki dönemlere aktaran seyyahların veya gezginlerin eserleridir.

Son yıllarda özellikle Batılı seyyahların Türkiye ve Türkler hakkında kaleme aldığı gezi notları, diğer adıyla seyahatnameler rağbet görmeye başlamıştır. Bu seyahatnameler hakkında çok fazla araştırma yapılmaktadır. Bu seyahatlerde ortaya konan Türk imgesinin tespiti son derece önemlidir. Bu bakış açıları ileride ülkenin siyasetine de yön verebilecek yayımlar olarak tezahür edebilir.

Bu bağlamda hızla artan Türk imgesi çalışmalarına seyahatnameler kaynaklık edebilecek niteliğe sahiptir. Bu araştırma da esas itibarıyla İngiliz arkeolog Sir Charles Fellows’un gezi notlarındaki “Türk imgesi” tespit edilmeye çalışılacaktır. Kısaca 19. yüzyıl ortalarında ülkemize gelen bir İngiliz seyyahın bizi nasıl algıladığı ve aktardığı araştırmamızın konusudur.

Akdeniz, Ege, Marmara bölgelerinin bazı bölümlerini kapsayan Küçük Asya’da arkeolojik çalışmalarda bulunan Sir Charles Fellows’un önemli bir arkeolog olmasının yanı sıra ülkesine döndükten sonra Anadolu’daki izlenimlerini yazan bir araştırmacıdır. Bu çalışmada seyyah, seyahatname, imge veya imaj, öteki gibi kavramlar ön plana çıkacaktır.

Beni bu araştırmayla Avrupa ve Osmanlı tarihi hakkında bilgi sahibi olmama sağlayan, diğer taraftan edebi bir tür olan seyahatnameleri tanımama ve önemini kavramama yardımcı olan, yaptığımız seyahatname incelemelerinden yola çıkarak ülkeler arası imge kavramını dünden bugüne analiz etmemde bana yol gösteren, çalışmamın başından sonuna kadar yardımcı olan tez danışmanım ve saygıdeğer Hocam Sayın Mehmet UYSAL’a şükranlarımı sunmayı önemli bir vazife bilirim.

Çalışmama değerli katkılarda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Menderes ÇOŞKUN’a ve Doç. Dr. Betüre MEMMEDOVA’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmamın literatür tarama bölümünde yardımlarını esirgemeyen AKMED çalışanlarına da teşekkür ederim.

Bana bütün eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen anne ve babama, bu çalışmamda her zaman yanımda olan çok sevgili eşime, yine çalışmam boyunca ihmal ettiğim kızım ve oğluma sonsuz teşekkürler.

Çalışmamda manevi desteklerini esirgemeyen meslektaşlarım Mehmet Akın ve Hatice Öktem'e, tezin yazım aşamasında yardımda bulunan Rabia Elif Özcan, Hazal Aydın, Merve Falay'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan Serkan KIRCA

Eylül 2010

ÖZET

İNGİLİZ SEYYAH SIR CHARLES FELLOWS'UN ESERLERİNDE TÜRKİYE VE TÜRK İMAJI

Hasan Serkan KIRCA

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatı
Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2010

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet UYSAL

Bu tez çalışmasının amacı, son yıllarda rağbet görmeye başlayan seyahatname araştırmalarına katkıda bulunmak ve yine son dönemlerde birçok bilim dalına rehberlik etme konumunda olan imgebilim araştırmalarına faydalı olabilmektir. Bir İngiliz seyyah olan Sir Charles Fellows'un gözünden Türkiye ve Türk imgesi tespit edilecektir.

Araştırma da öncelikli olarak seyyah, seyahatname, imge, imgebilim gibi kavramlar tanımlanmıştır. Çalışmaya yön verecek olan bu kavramların iyi anlaşılması oldukça önemlidir. 19. yüzyıl İngiliz seyyah Sir Charles Fellows'un araştırmaları ve eserleri inceleneceğinden bu yüzyılda Osmanlının ekonomik ve sosyal yapısıyla ilgili bilgilere yer verilmesi gerektiğini uygun gördük.

Çalışmamızın son bölümünde ise Sir Charles Fellows'un eserlerindeki Türk imgesi ve Türkiye ile ilgili tespitlerini kapsamlı şekilde inceledik. Sir Charles Fellows'un tespitlerini yer yer diğer seyyahların tespitleriyle karşılaştırdık.

Sonuç olarak, Fellows'un tespitlerinin kimi zaman doğru olduğunu, kimi zaman yanlış olduğunu fark ettik. Bu bağlamda, Türk imgesinin süreç içerisinde değişebileceği sonucuna ulaştık.

ABSTRACT

TURKEY AND THE IMAGE OF TURKS ACCORDING TO THE WORK OF TRAVELLER SIR CHARLES FELLOWS

Hasan Serkan KIRCA

University of Süleyman Demirel, Graduate School of Social Sciences, Department of
English Language and Literature, September 2010

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet UYSAL

The aim of this thesis is to determine the image of Turks via examining and comparing the information given by the traveler Sir Charles Fellows who came to the Ottoman Empire.. In the research, the travelbooks of Sir Charles Fellows and his sources related to the Ottoman Empire were used.

In the first section of the study, descriptions of traveller, travelbook, image of Turk were given. Also, travelbooks as sources in writing history and their interpretations were presented. In the same section, the life of the traveller Sir Charles Fellows whose books were used in this study were discussed. Identification of imagology and relationship between imagology and travelbooks were also given in this section.

In the second section, the findings about the image of Turk according to the work of Sir Charles Fellows are discussed. The findings are very spectacular so they will be very useful for imagology.

According to the study, it can be seen more information can be found about the image of Turk with the work of traveler. There are very effective information in the image of Turk in travelbooks.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	viii

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2
1.4. Araştırmanın Durumu	3
1.5. Sınırlılıklar	5

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Fellows Hakkında	6
2.1.1 Eserleri	8
2.2. Gezi Notları ve Seyahatnameler	9
2.3. Gezi Edebiyatı ve İmgebilim	12
2.4. İmge ve İmgebilim	12
2.4.1. İmgenin tanımı	13
2.4.2. İmgebilim nedir	14
2.4.3. İmgebilim metodolojisi	14
2.4.4. Yazar Odaklı İmge Çözümleme	15
2.5. XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FELLOWS'UN ESERLERİNDE TÜRKİYE VE TÜRK İMGESİ

3.1. Fellows'a göre Türkiye İmgesi	19
3.2. Fellows'un eserlerinde Türk İmgesi	22
3.2.1. Türk Kadını	22
3.2.2. Türkler'de Çocuk	26
3.2.3. Türk Erkeği	28
3.3. Türklerin Karakteristik Özellikleri	29
3.3.1. Türklerin Misafirperverliği	29
3.3.2. Türklerin Dürüstlüğü ve Alçakgönüllülüğü	32
3.3.3. Türklerin Cahilliği	35
3.3.4. Türklerin Çalışkanlığı	37
3.3.5. Türklerin Temizliği	38
3.3.6. Türklerin Ağırbaşlılığı	39
3.3.7. Türklerin Dindarlığı	40
3.3.8. Türklerin Gündelik Hayatı	44
3.3.9. Türklerin Giyim Kuşam	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**SONUÇ VE ÖNERİLER 47****KAYNAKÇA 51****ÖZGEÇMİŞ 54**

KISALTMALAR

a. g. e.	Adı geçen eser
a. g. m.	Adı geçen makale
a. g. t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
ev.	Çeviren
ed.	Editör
s.	Sayfa
C.	Cilt
S.D.Ü.	Süleyman Demirel Üniversitesi

GİRİŞ

Hayat ile seyahat arasında bir benzerlik vardır. Bir başka deyişle insanlar hep yolculuk yaparlar. Öyle ki dünyaya geldikleri andan itibaren içinde buldukları yaşam yolculuğu içerisinde, yeni yerler keşfetme isteği, farklı kültürlerle tanışma düşüncesi ve farklı bölgelere duydukları merak gibi unsurlar, onları sürekli keşfe ve yolculuğa sevk etmiştir. Böylece seyahat hayatın bir parçası olmuştur. Seyahatler günümüzde sadece gezmek amaçlı değildir. Yaşam koşullarının ve buna bağlı olarak insanların faaliyet alanlarının değişmesi; iş seyahati, spor seyahati, diplomatik seyahatler ve ticari seyahatler gibi pek çok farklı seyahatin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Belki de seyahat Adem ile Havva'nın cennetten dünyaya göçüyle başlamıştır. Dolayısıyla seyahatin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Bu konuyla ilgili Winfried Löschburg “Seyahatin tarihi insanlığın tarihidir; bir parça dünya tarihidir”¹ demiştir.

Gezi; “Gezmek, görmek, eğlenmek amacıyla yapılan yolculuk”² anlamına gelmektedir. Edebiyatta gezilip görülen yerler hakkında yazılan yazılara *gezi yazısı* denir. Gezgin gezi esnasında birçok yer görür, birçok insanla tanışır. Bunları hafızada tutmak güç olacağından gezilip görülen yerler ve bu yerlerle ilgili yapılan görüşler hakkında bazı gezginler gezi esnasında not alır. Gezginler kendinden sonrakilere rehberlik etmek amacını da taşırlar. Batı’da kökü çok eskilere dayanan bir gezi geleneği vardır. Bu geleneğin en önemli unsurlarından birisi Batılıların gezilerinden önce kaleme alınmış gezi notlarını okumalarıdır.

Gezi notlarında yazar gezdiği yerleri anlatırken uydurma veya yanlış bilgiler verebilir. Bunun sonucunda da okuyucu yanlış bilgi sahibi olmasıyla önyargılara zemin hazırlayabilir. Gezgin, gördüklerini okuyucunun daha iyi algılaması için, karşılaştırmalara yer verebilir. Bu sayede okur sanki o yerleri yazarla birlikte gezer gibi olur. Edebiyatımızda gezi notlarına seyahatname adı verildiği gibi gezi notları türüne göre farklı isimler alabilir: “Gezi güncesi (Reisetagebuch), gezi raporları (Reisebericht), gezi eskizleri (Reiseskizzen), gezi kitabı (Reisebuch), gezi yazısı

¹ Winfried Löschburg, *Seyahatin Kültür Tarihi*, Dost, Ankara 1997, s. 9.

² Bkz., <http://sozluk.turkcebilgi.com/nedir/gezi>, (Erişim tarihi: 14.05.2010).

(Reiseschrift), gezi mektupları (Reisebrefe), gezi anlatısı (Reiseerzählung)”³ vs. isimler kullanılabilir. Türk imgesiyle ilgili çalışmalarda sıklıkla başvurulan seyahatnameler, imgenin oluşmasında önemli birer unsurdur. İngiliz Sir Charles Fellows, kendi ifadelerinde Türklere karşı hislerinin değiştiğini belirtmesi Türk imgesinin Avrupalılar için yeni anlamlar kazandığının göstergesidir. Bu bağlamda Fellows’un eserlerindeki Türk imgesinin durumu ciddi önem kazanmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu:

Bu çalışmada, yaptığı arkeolojik çalışmaların yanında bir edebi tür olan seyahatnameye güzel örnekler veren Sir Charles Fellows’un eserlerinde “Türkiye ve Türk İmajı” tespit edilerek incelenecektir. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Çalışmanın amacı, konusu ve çalışmanın öneminin yanında çalışmayla benzerlik gösteren ve çalışmaya ufuk çizen diğer çalışmalara değinilecektir. İkinci bölümde; İngiliz asıllı ünlü arkeolog Sir Charles Fellows’un biyografisi, eserleri ve çalışmamızda bize yol gösterecek imgebilim hakkında bilgi verilecektir. Üçüncü bölümde ise Sir Charles Fellows’un eserlerinde Türkiye ve Türklerle ilgili izlenimleri incelenecektir. Dördüncü bölümde; çalışmanın sonucu, çalışmada kullanılan eserler ve ekler yer almaktadır.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

Bu araştırma, son yıllarda daha çok ilgi görmeye başlayan Türk imgesi konusunu seyahatname araştırmaları yardımıyla ortaya çıkarmayı amaç edinmektedir. 19. yüzyıl İngiliz seyyahlarından Sir Charles Fellows’un *Travels and Researches in Asia Minor⁴, More Particular In The Province Of Lycia* eserindeki Türk İmgesi tespit edilecektir. Bu tespitler diğer İngiliz seyahatnameleri hakkında yapılacak araştırmalara katkı sağlama amacı taşımaktadır.

1.3. Araştırmanın yöntemi

Bu inceleme araştırma-inceleme ve yorumlama tekniğiyle yapılmıştır. Yazarın biyografisi ve edebi türü olarak gezi notları başlığı altında incelenen

³ Detaylı bilgi için bkz., Mehmet Uysal, “Kurmaca Olmayan Bir Ebedi Tür: Gezi Notları”, *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-*, Sayı: 9-10, 2003, s.95.

⁴ Bkz., Ek II.- I, II

bölümler, çoğulcu (pluralist) yöntemle ele alınmıştır. Bu bağlamda konuyla ilgili kaynaklardan yararlanma yoluna gidilmiştir. İkinci bölümde “metne bağlı araştırma ve inceleme yöntemi” (İng. Text-based, Alm. Werkimmanent) tercih edilmiştir. Bu bölümde yorumlarımızın temel kaynağı yazarın bizzat kaleme aldığı tespitler olacaktır. Bu incelemede analiz yapma aşamasında konuyla ilgili disiplinlerden istifade edilecek olması bir yönüyle interdisipliner bir çalışma olduğuna işaret eder.

1.4. Araştırmanın Durumu:

Türkiye’de yabancı filoloji bölümleri, ülkemizi tanıtan Batılı seyyahlar konusunu maalesef biraz geç keşfetmişlerdir. Son yıllarda yapılan araştırmalar geleceğe umutla bakmamıza vesile olmaktadır. Araştırma alanıyla ilgili zengin bir kaynakça vardır. Bunlardan birkaç tanesinden bahsetmek gerekirse; Hüseyin Muşmal⁵, Konya ve çevresinde araştırma yapan yabancılar konulu bir çalışması bulunmaktadır. Araştırma yapan yabancıların nitelikleri, araştırma alanları ve araştırma süreleri ve faaliyetlerini kapsayan bu eser, seyahatnameler üzerine yapılacak çalışmalara kaynak olabilecek mahiyettedir. Ancak Muşmal’ın incelemesi Konya ve çevresine gelen seyyahları ve seyahatnameleri zikretmekten ileri geçmez. Eserler hakkında derinlemesine bir tahlil söz konusu değildir. Bu yönüyle araştırma İlhan Pınar’ın Akademi Kitapevinden çıkan çok sayıda batılı seyyahın gözüyle *Anadolu Kentleri* başlığını taşıyan eserlerine benzemektedir.⁶

Türk imgesi ile ilgili Stanwood Cobb’da bir eser⁷ yazmıştır. Yazar tarih öğretmeni olarak üç yıl kadar çalıştığı Türkiye’de, Türk ve Türklerle ilgili izlenimlerini 1914 *Gerçek Türkler* isimli eseriyle kaleme aldı. Bu eserde yazar bilinen Türk imgesinin dışına çıkarak Amerikalıların Türklere ve İslamiyet’e sempatiyle bakmasını sağlamıştır.

Andrew Wheatcroft *Osmanlılar* isimli kitabının önsözünde şu ifadelere yer vermiştir; “Bu kitap daha çok Osmanlılık fikrine ve bunun Batıda ne yazık ki

⁵ *Yabancıların İzinde Osmanlı: Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar*, Konya 2009.

⁶ Bkz., İlhan Pınar, *Gezginlerin Gözüyle İzmir XVII. Yüzyıl*, Akademi Kitapevi, İzmir 1998. Yazarın buna benzer aynı yayınevinden çıkan çok sayıda kitabı vardır. Ancak bütün eserler seyyahlar hakkında kısa bir bilgiden sonra seyahatnamelerden yapılmış çevirilerden ibarettir. Dolayısıyla akademik bir nitelik taşımamaktadırlar.

⁷ Bkz., Stanwood Cobb, *Gerçek Türkler*, (Çev. Hasan Kaya), Maviyağaç, İstanbul 2006.

gerçeklikten nasıl ayrıldığına ilişkindir”⁸ yazarın kendi ifadesinden de anlaşıldığı gibi eser Osmanlıyı, Osmanlıları yani Türkiye’yi ve Türk imajını ele almıştır. Türk imajı çalışmalarına yol haritası çizecek nitelikte bir eserdir.

İtalyan bir arkeolog ve yazar olan Gabriele Mandel⁹, doğu kültürüne vakıf olması sebebiyle Türk imgesini ele aldığı eserde, batıda ve batılılarda oluşan olumlu ve olumsuz Türk imgesini etraflıca ele almıştır. Özellikle, Türklerin yardımseverlik, dinsel hoşgörü gibi karakteristik özelliklerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir.

Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*¹⁰, isimli eseriyle hem imgebilim hem de seyahatname çalışmaları için rehber bir eser ortaya koymuştur.

Meral Altındal; eski Türklerden 19.yüzyıl sonlarına kadar Türkiye’deki ‘kadın imgesi’ni, kapsamlı bir şekilde incelemiştir.¹¹

Gürsoy Şahin, *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk imajı*¹² isimli eserinde belli başlı İngiliz seyyahların kaleme aldığı seyahatnamelerde Türk imajını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu eser, bu alanda son yıllarda yapılmış nitelikli araştırmalardan birisidir. Araştırmamızda, bu çalışmadan fazlasıyla istifade edilmiştir.

Özlem Kumruların *Türk Korkusu*¹³ başlıklı eseri Türkler ve Türk devleti üzerinde oluşan kötü imgenin, İspanyolca literatürden elde ettiği bilgilerle Türk düşmanlığının kökenlerini açıklamaktadır. Oluşan kötü Türk imgesinin nedenlerini açıklamaktadır. Bu eser, İspanyolca yazılmış eserleri incelemesi bakımından oldukça önemlidir.

Özlem Kumrular’ın kitap haline getirdiği *Dünyada Türk İmgesi*¹⁴ isimli eserde Türk imgesi konusu oldukça detaylı ele alınmıştır

⁸ Andrew Wheatcroft, *Osmanlılar*, (Çev. Mehmet Harmancı), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1996.

⁹ *Anneçğim Türkler Geliyor*, (Çev. Nihat Aksoy), Zaman Kitap, İstanbul 2004.

¹⁰ Bu eser İletişim yayınlarından 2003 yılında yayımlanmıştır.

¹¹ Bkz., Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar, İstanbul 1994.

¹² Bu eser Gökkuşe yayınevi tarafından İstanbul’da 2007 yılında yayımlanmıştır.

¹³ Özlem Kumrular, *Avrupa’da Türk Düşmanlığının Kökeni, Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

¹⁴ Eser, Kitap Yayınevi tarafından İstanbul’da 2005 yılında yayımlanmıştır. Bu eser Özlem Kumrular tarafından 2004 yılında Bahçeşehir Üniversitesindeki ‘Dünya’da Türk İmgesi’ konulu Tarih sempozyumundaki bildirilerin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu eserdeki bildiriler, İspanyol, Slovak, Fransız, Türk Rus araştırmacılara aittir. Bu çalışma, sadece kapsamlı olmakla

19. Yüzyılın ortalarında Anadolu'ya gelen İngiliz arkeolog Sir Charles Fellows'un eserleri günümüze kadar çoğunlukla arkeologlar tarafından ele alınmıştır. Fakat Sir Charles Fellows' un özellikle "Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia"* eserindeki Türkiye ve Türk imajı incelemesinin çok fazla olmaması dikkatimizi çekti. Bu sebepten dolayı bu eserleri incelemeyi uygun gördük.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma son yıllarda rağbet gören seyahatname ve Türk imgesi çalışmalarına katkıda bulunmak amacını taşımaktadır. İlber Ortaylı'nın ifadesiyle "imparatorluğun en uzun yüzyılı" olan 19. yüzyıl Osmanlı Devleti için çok önemlidir. Türkiye birçok seyyaha ev sahipliği yapmıştır fakat çalışma özellikle Batı Akdeniz ve Ege bölgelerinde çalışmalarda bulunan Sir Charles Fellows'un eserleri bu eserlerdeki Türkiye ve Türk imgesi ile sınırlandırılmıştır.

kalmayıp dünyadaki Türk imgesinin dertli toplu bir şekilde ortaya koyan en nitelikli eserlerden birisidir.

* Sir Charles Fellows'un bu eseri *Travels and Researches in Asia Minor, A Journal Written During An Excursion In Asia Minor, An Account of Discoveries In Lycia, The Xanthian Marbles; Their Acquisition and Transmission to England ve Account of the Ionic Trophy Monument Excavated At Xanthus* isimli eserleri içermektedir. Çalışma daha çok ilk üç eser üzerinde yoğunlaşmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Sir Charles Fellows Hakkında

Sir Charles Fellows'un hayatı hakkında derinlemesine çok fazla kaynak bulunmamaktadır. Bulduğumuz bilgiler genellikle yüzeyseldir ve Sir Charles Fellows'un mesleki bilgileri ile ilgilidir. Fellows'un biyografisini incelerken internet kaynaklarının yanı sıra *British Travellers in 19th Century Turkey*¹⁵ (19. yüzyılda Türkiye'deki İngiliz Gezginler) adlı eserden de faydalanacağız.

Eski Likya'nın kâşifi olarak bilinen Sir Charles Fellows, Nottingham'da 1799 yılında bir bankerin oğlu olarak dünyaya geldi.

1832 yılında başladığı seyahatinde İtalya, Yunanistan ve Ortadoğu'ya ait birçok çizimler yapmıştır. Gezgin C. Fellows ilk olarak 1838 yılının 12 Şubat'ında Türkiye'ye gelmiştir. Amacı Lydia, Mysia, Bithynia, Phrygia, Pisida, Pamphlyia, Lycia ve Caria antik bölgelerini gezmektir. 1838 yılında antik Likya'nın başkenti Ksantos'un kalıntılarını bulmuştur. Fellows ikinci olarak 1841 yılında Anadolu'ya gelmiş bu seyahatinde yetmiş sekiz sandık dolusu Likya heykeline ve çok sayıda mimari eseri İngiltere'ye götürme izni alarak bunları ülkesine götürmüştür. 1842 yılında antik Ksantos'ta bulduğu yirmi yedi sandık dolusu yunan mezar heykelini de Londra'daki British Museum'a ulaştırmıştır.

Daha genç yaşlarda maceracı kişiliği göze çarpmaktaydı. Yirmi sekiz yaşında Mont Blanc dağlarına tırmanan on üçüncü kişi oldu. 1938'de İzmir'e gitti. Anadolu'nun ilk kâşiflerinden olan Sir Fellows Anadolu'da Helenistic dönem öncesi birçok antik şehri gün ışığına çıkarmıştır. Yaklaşık bir yıl kadar Anadolu'da kalan Sir Fellows 1839 yılında *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor (Küçük Asya Gezisi Günlüğü)* adlı eserini yayımladı. Yayımladığı bu eser Lord Palmerston*u öylesine etkiledi ki dönemin padişahından Likyalılara ait eserlerin ülkesine nakli için izin istedi.

Fellows 1839'un sonlarına doğru Likya'ya geri döndü. Ardından 1841 yılında *An Account of Discoveries in Lycia (Likya'daki Keşiflerin Önemi)* isimli eseri yayımladı. 1839'daki gezisi esnasında Fellows sıra dışı birisi olduğunu

¹⁵ Reinhold Schiffer, *British Travellers in 19th Century Turkey*, Amsterdam 1999.

* İngiltere başbakanı

ispatladı. Fellows'un üç ay süren bu seyahati bugüne kadar yaptığı en kapsamlı gezi olmuştur. İkinci gezisi esnasında yaklaşık on üç eski Likya şehrini keşfetmiştir.

Fellows Türkiye seyahati boyunca İzmir, Bergama, Assos, Bursa, İznik, İstanbul, Kütahya, Sagalossus, Selge, Antalya, Perge, Aspendos, Side gibi birçok şehirden geçmiştir.

Faselis'e deniz yoluyla geçiş oradan da Likya'nın eski başkenti olan Ksantos şehrini Patara ve Tlos şehirlerini de bulmuştur. Ardından Karya, Milas, Efes gibi birçok tarihi şehri ziyaret etmiştir. Daha sonra İzmir'e dönmüştür.

Fellows diğer seyyahlardan daha enerjik değildi belki ama çok daha açık fikirliydi. 1838'deki eserinde Türk milletinin dini ve ahlaki değerlerine fazla önem vermezken, 1839'daki eserinde Türklere karşı olan önyargılarından dolayı özür dilemiştir. İngiltere müzesinin mütevelli üyelerinin isteğiyle Likya'ya üçüncü kez ziyarette bulunmuştur. Diğer tüm ziyaretlerinde olduğu gibi bu ziyaretinde de tüm masraflarını kendisi karşılamıştır.

Likya'da geniş bir alana yayılan mimari kalıntıları ve heykelleri toplama başarısı gösterdi. Fellows'un 1844 yılındaki dördüncü gezisi bölgeye yaptığı en başarılı olan ziyaretti. Sir Charles Fellows emrine verilen bir grup taşçı ve kraliyet donanmasıyla üçüncü ziyaretinden kalan kalıntıları topladı. Kantiyan şehrinin tüm kalıntılarını İngiltere'ye taşıdığı ve seyahatlerin de devletten hiç maddi destek almadığı için kendisine 1845 yılında *Sir* ünvanı verilmiştir. Hayatının geri kalanı çiftçilikle geçirdi.

Fellows, Likya'da ve Batı Anadolu'da pek çok arkeolojik ve mimari eser bulmuştur. İngiltere'ye Türklere karşı aşırı sevgi ve hayranlık duyguları içinde dönmüştür. İki kez evlenen Fellows 1860 yılında Londra da göğüs zarı iltihabından hayatını kaybetmiştir. Gezgin, eserinde özellikle Batı Anadolu'daki antik dönemden kalma bölgeleri ve kalıntıları incelemiş ve buralar hakkında bilgiler vermiştir.

2.1.1 Eserleri

Fellows, Batı Akdeniz, Ege bölgelerini kapsayan arkeolojik çalışmalarını ve yaptığı araştırmaları kaleme almıştır. Bu eserler özellikle arkeologlara son derece faydalı olmuştur.

Mont Blanc dağlarına tırmanışını anlatan *A narrative of an Ascent to the Summit of Mont Blanc* (Mont Blanc Zirvesine Tırmanışın Hikâyesi) adlı eserini 1827 yılında kaleme almıştır.

Çalışmamıza rehberlik eden eseri *Travels and Researches in Asia Minor* (Küçük Asya Seyahatleri ve Araştırmaları) 1852 yılında yayımlamıştır. Bu eser Fellows'un yaptığı arkeolojik çalışmaları ve Türklerle ve Türkiye ile ilgili gözlemlerini içermektedir.

Journal written during an Excursion in Asia Minor (Küçük Asya Gezisi Günlüğü) eseri ve *An Account of Discoveries in Lycia, being a Journal kept during a Second Excursion in Asia Minor* (Likya'da ki Keşiflerin Önemi ve İkinci Küçük Asya Gezisi Günlüğü) isimli eserleri yine Sir Charles Fellows'un Küçük Asya olarak adlandırdığı Batı Akdeniz, Ege bölgelerindeki çalışmalarını anlatmaktadır.

Fellows, değerli bir taş olan Kantiyan mermerini İngiltere'ye nasıl aktardığını kaleme aldığı *The Xanthian Marbles; their Acquisition and Transmission to England*, (Kantiyan Mermelerinin Bulunması ve İngiltereye Taşınması) isimli eserini 1852 yılında yayımlamıştır.

Likya ile ilgili çalışmalarını *Travels and Researches in Asia Minor, particularly in the Province of Lycia* (Özellikle Likya Eyaletindeki Seyahatler ve Araştırmalar) isimli eseriyle kaleme almıştır.

2.2. Gezi notları veya Seyahatnameler

Gezi edebiyatı kaynağını yaşanmış ya da kurmaca bir geziden alan, gezinin ve gezilen-gezilecek yerlerdeki izlenim ve karşılaşılabilecek durumları ana motif olarak anlatan yazılara verilen çok genel bir terimdir.

Seyahatname diğer adıyla gezi yazılarının ana amacı yurt içi veya yurt dışında gezilen görülen yerlerin doğası, yerel özellikleri, insanları ve onların yaşayış biçimlerini anlatmaktır.

Gürsel Aytaç bu konuyla ilgili olarak gezi izlenimleri, gezi gerçeklerini aktaran yazıların tümüne gezi yazını (Alm. Reiseliteratur) demeyi uygun buluyor.

Gezi yazısını sınıflandırmak ve arasındaki farkları bütün ayrıntıları ile ortaya koymak oldukça yoğun bir çalışma gerektirir. Ama tipolojik sınıflandırma yapmak gerekirse Manfred Link'in tasnifine katılmak uygun olur.

Link gezi yazısını dört bölüm halinde inceliyor.

- a. Gezi rehberleri ve Gezi Kılavuzları: Yapılan bir geziden çok, başka bir yere seyahat edecek okuyucuyu bu seyahate hazırlamak için yazılan eserler olup edebiyatın alanına girmez.
- b. Bilimsel ve popüler Bilimsel gezi yazıları: Bu türe, Rönesans'tan beri sayıları artan keşif ve araştırma gezilerinin raporları dâhildir. Bunlar sadece kültürel, coğrafi, jeolojik veya botanik bilimleri açısından bilgiler vermekle kalmayıp, yazarına bağlı olarak edebi kaygıyla da yazılabilirler. Ama genellikle edebiyatın araştırma alanı dışında kalırlar.
- c. Gezi notları: Gezi günceleri, gezi raporları, gezi tasvirleri, gezi notları, gezi alıntıları ve gezi izlenimleri adlarıyla anılan eserler, edebi gezi notlarını oluşturan grup olup daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.
- d. Gezi Novelleri ve Romanları: Yaşanmış veya kurmaca bir gezi bu tür eserlerin ana motifini oluşturur. Eserlerin novel mi roman mı olduğu sorusu eserin kurgusuna ve üslubuna bağlıdır.¹⁶

İnsanların seyahate çıkmalarının ve seyahatname yazmalarının çok değişik sebepleri vardır. Seyyahlar veya gezginler Osmanlı İmparatorluğuna hacı, arkeolog, misyoner, bilgin, turist, asker, tüccar olarak gelmişlerdir. Ülkemizde buldukları

¹⁶ Bkz., Aktaran, Mehmet Uysal, *Avusturyalı Murad Efendi Biyografisi ve Türkiye Seyahatnamesi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, s. 43.

dönemde hem ülkeleri ve hem ülkemiz için çok faydalı çalışmalarda bulunmuşlardır. Seyahatnameler, Avrupa’da oluşan Türk imgesinin mimarlarından. Bu yüzden Avrupa’da Türk imajına yönelik bir araştırmada vazgeçilmez kaynaklardır.

Seyahatnamelerin tarihi kaynak olarak kullanılması yaygın bir durumdur. Fakat şurası unutulmamalıdır; seyahatnameleri yazanların önyargıları ve olumsuz düşünceleri sebebi ile yazdıkları ekseriyetle hakikati yansıtmayabilir:

Diplomatların yazdıklarına inanmak biraz daha kolay, çünkü diplomatlar bazı olayları mecburi olarak gizleyemezler, çünkü yazdıkları raporlar ya krala sunulacaktır ya da dışişlerine sunulacaktır. Bu bakımdan diplomatların yazdıklarını değerlendirirken gayet tabi gene kritik bir gözle bakacağız, ama biraz daha rahat durumdayız.¹⁷

Seyahatnamenin yazıldığı dönem ile seyyahın eğitim durumu, kültür derecesi de göz önünde bulundurularak seyahatnamedeki bilgilerin doğruluğu ya da yanlışlığı tam olarak ortaya çıkarılamaz. Ancak başka belge ve bilgiler ile karşılaştırmak suretiyle doğruluğu hakkında bir kanaate varılır. Seyahatnamelerin güvenilirliğini etkileyen faktörlerden biri de; seyyahın Osmanlı ile ilgili dini ve örfi adetleri konu alan önceki dönem eserleri okumuş olması ve okuduğu bu eserlerin seyyahta önyargı oluşturmasıdır.

XVIII. ve XIX. yüzyıla gelindiğinde kaleme alınan seyahatnameler belirli bir bilimsel düşüncenin ve merakın etkisiyle yazılmasına karşın gezginler, kendilerini halen gelişen, değişen Avrupa adamı olarak görmüş ve gezip gördüğü yerleri ise öbür taraf gözüyle bakmaya devam etmişlerdir. Bu nedenlerle aydınlanma dönemi gezginlerinin karakteri de değişmeye başlamıştır. Bu dönemde uzun süredir doğudan gelen bulanık ve belirsiz imaj giderek büyümüş ve Avrupalı entelektüeller için daha da çekici hale gelmiştir. Ancak Avrupa’da Türk korkusunun azalması Hıristiyan batı ile Müslüman doğu arasındaki düşmanlığı geriletmiş ve yavaş yavaşta olsa doğu ile ilgili meraka dönüşmüştür.

Seyahatnameleri etkileyen diğer etkenler arasında kültürel sebepler sayılabilir. İnsanlar kendi kültürünü olumlu değerlendirirken, yabancı kültürü

¹⁷ Ahmet Mumcu, “Almanca Yazılmış Seyahatnameler ve Bu Türe Giren Eserlerin Tanıtımı Konusunda Konuşma”, *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987, s. 90.

olumsuz değerlendirebilmektedir. Kısaca *etnozentrizm*¹⁸ diye tanımlanan bu durum toplumlar arasında önemli bir role sahiptir. Bu durum Avrupalı seyyahlar söz konusu olduğu zaman *eurozentrizm* (Avrupa merkezilik) adını alır. Seyahatnamelerle ilgili tüm olumlu ve olumsuz fikirlere rağmen, o dönemlerde Batı'da Osmanlı ile ilgili çok fazla yazılı belge olmaması seyahatnameleri önemli birer kaynak haline getirmiştir.

XIX ve XX yüzyılda, seyahatnameler, farklı kültürlerin ve değişik sosyal hayatların tanınmasında önemli rol oynamıştır. Seyahatnameler, sosyal, kültürel ve tarihi kaynaklardır. Gezinlerin büyük oranda subjektif olan izlenimleri, içinde yaşadıkları topluma 'öteki'ni tanıtmak bakımından büyük katkı sağlamıştır. Seyahatname edebiyatın bir parçasıdır. "Seyahatname diğer edebi türlerle içli dışlıdır. Seyahatnameler hikâye, şiir, mektup gibi edebi türleri bünyesinde bulundurabilir."¹⁹

Avrupalı gezginlerin, Türkiye'ye ve Türklere karşı ilgisi ve merakı çok eski dönemlere dayanmaktadır. Yaptığımız çalışmada XIX. yüzyılda bir İngiliz'in Türkler hakkındaki izlenimleri, intibaları, önyargıları ve stereotipleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Yapılan çalışmanın daha iyi anlaşılması için bazı temel kavramlar ve tanımlar üzerinde durmak daha önemli ve daha yerinde olacaktır. Çalışmamızda önemli bir kavramda "öteki" kavramıdır.

Türkiye ve Türklerle ilgili gerçekler ile Türk kimliği, seyahatnamelere veya farklı yabancı kaynaklara yansıyan izlenimlerle birbirine tıpatıp uymaz. Normal şartlarda her toplum veya devlet kendisini dünyanın merkezine koyar ve "ötekileri" genellikle kendisinden aşağı yerlerde görür ve değerlendirir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi 'etnozentrizm' hemen hemen her toplumda mevcut bir anlayış tarzıdır. Ülkemiz ve insanımız hakkında Batı dünyasındaki anlayışı ve alımlamamızı (reception) tespit etmek, Türkiye'nin Avrupa politikalarını ve ilişkilerini belirleme de göz önüne alınması gereken vazgeçilmez ipuçlarıdır.

¹⁸ Bir aşirete, kabileye veya etnik gruba bağlılık ile tarif edilen, bir kimsenin kendi kültürünü temel olarak alması ve diğer kültürleri kendi kültürü açısından değerlendirmesi ile tarif edilen ilkel duygu. Daha geniş bilgi için bkz., <http://tr.wikipedia.org/wiki/Etnozentrizm>. (Erişim tarihi: 05.05.2010).

¹⁹ Detaylı bilgi için bkz., Cevat Akkanat, "Seyahatnameler", *Kültür Dergisi-Seyyahlar ve Seyahatnameler Özel Sayısı*, Sayı 13, 2008–2009, s. 15.

2.3. Gezi Edebiyatı ve İmgebilim

Gezginin gezisi esnasında edindiği deneyimler bulunduğu toplum hakkında varacağı yargı için önemli bir unsurdur. Gezisi esnasında karşılaştığı kişiler gezgine yardımda bulunmuşlarsa ve ona dostane davranmışlarsa, o ülkedeki insanlar için genel olarak “yardımsever ve dürüsttür” gibi olumlu ifadeler kullanır. Gezginin gezdiği ülkede kötü izlenimlerinin olması durumunda ise; o ülkedeki tüm insanlar genellikle yalancı, düzenbaz ve kaba olurlar. Gezginde oluşan izlenimlerle halkın karakter yapısı kolayca çizilebilir. Seyyahlar gördüğü insanların fizik yapısına bakarak insan tiplerinin genellemesini de yapabilir. Bu şekilde gezgin karşılaştığı yabancı halk hakkında örnek imgeler ortaya çıkarır.

Gezginler eğer kendi ülkelerini ve kültürlerini gezdikleri ülkeden daha üstün görürlerse o ülkenin halkını çoğunlukla küçük görerek anlatırlar. Gezgin gördüklerini istediği gibi yansıtabilme yeteneğine sahiptir. Gezgin gördüklerini kendi süzgecinden geçirip kurgulama fırsatına sahiptir. Bu gezi notlarının ‘subjektif’ yönüne işaret eder.

İmgebilim disiplinler arası bir bilimdir. İmgebilimsel çalışmalar birçok bilimin ilgi alanına girer. Örneğin; edebiyat, antropoloji, tarih, sanat tarihi, istatistik, coğrafya, sosyoloji gibi daha birçok bilim alanı tarafından yürütülebilmektedir.

Bu bağlamda imgebilimi derinlemesine incelemekte fayda olacağını düşünmekteyiz. İmge bilim araştırmamızda çok fazla kaynağa²⁰ rastlayamadığımızı itiraf etmeliyiz.

²⁰ Bu konuda hazırlanmış, çok fazla kaynak mevcut değildir. İmge bilim ile ilgili en kapsamlı araştırma Serhat Ulağlı'nın *İmgebilim, Ötekinin Bilimine Giriş* eseridir. Bu eser imge bilim konusunu oldukça kapsamlı olarak aktarmıştır. Çalışmamızın İmgebilim ile ilgili bölümleri ekseriyetle bu nitelikli araştırmaya dayanmaktadır.

2.4. İmge ve İmgebilim

2.4.1. İmgenin tanımı

İmge Latince *īmag/ō-* inis “suret, tasvir, tasarım, resim, heykel”²¹ demektir. Latince *imagos* (hayal aldatici görünüş) sözcüğünden türemiş olan imge ya da diğer adıyla imaj Türkçede zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey düş, hayal, hülya, genel görünüş, izlenim, imaj anlamına gelmektedir.²²

İmge edebiyatta, yazarın kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandığı çağrışımlar veya söz sanatları şeklinde de adlandırılmaktadır. İmge, bilinçaltının istemli ya da istemsiz olarak belirli çağrışımlar ile dışa vurumudur. Bir anlamda imge, yazarın kendi kimliğini, iç dünyasını kısacası yazarı yazar yapan bütün arka planı gözler önüne seren sistemli bir dildir.

İmge, zihinsel, mecaz ve simgesel imge olarak üçe ayrılır.

- Okurun kendi zihnindeki imgelere zihinsel imge denir.
- Şairin eserindeki benzetmeleri neden kullandığını incelemek mecaz imge kapsamına girer. Örneğin, şair sevgiliyi neden suya veya güle benzetir.
- Simgesel imge seçimi ise sadece duyumsal değil aynı zamanda şairin ilgisi, zevkleri, inançları vb. etkisi ile oluşur.²³

İmgeyi oluşturan elemanlar şu şekilde sınıflanabilir;

- Kişisel deneyimler
- Toplumun veya bireyin ötekine bakışı
- Edebiyat, eğitim, sinema
- Toplumun veya bireyin siyasi ve dini düşünceleri
- Sosyal, siyasi ve tarihi olaylar

İmge incelemelerinde temel çıkış noktasının ‘*ötekini*’ tanımlamak olduğu düşüncesi hakimdir.²⁴ Bizim burada ortaya koymaya çalışacağımız, İngiliz yazar Fellows’a göre ‘öteki’ konumunda olan biz Türklerin yazar tarafından nasıl alımlandığı ve okuyucusuna nasıl aktarıldığının tespiti olacaktır.

²¹ Sina Kabağağaç, Erdal Alover, *Türkçe/Latince Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995, s. 279.

²² Bkz., Aktaran, Serhat Ulağlı, *İmgebilim “Öteki”nin Bilimine Giriş*, Sinemis Yayınları, Ankara 2006, s. 3.

²³ Detaylı bilgi için bkz., Serhat Ulağlı, *a.g.e.*, s. 7-8.

²⁴ Detaylı bilgi için bkz., Serhat Ulağlı, *a.g.e.*, s. 11.

2.4.2. İmge bilim

İmgebilim (Fr. Imagologie, Ing. Imagology) kuramı, adını Latince imaj (imge) anlamına gelen Imago ve bilim anlamına gelen Logos kelimelerinden alır.²⁵

“ Imagologie terimi ilk defa Oliver Brachfeld tarafından 1962 yılında *Revue de psychologie des Peuples* [vurgu bana ait] dergisinde *Note sur l'imagologie ethnique* [vurgu bana ait] (Etnik İmagoloji Üzerine Not) adlı makalesinde kullanılmıştır.”²⁶

İmgebilimin dört değişik tanımı;

Jean Marie Carré tarafından ortaya atılan görüşe göre; imge araştırmaları karşılaştırmalı edebiyat içinde bir inceleme türüdür. Rene Wellek'e göre ise; imge araştırmaları edebiyat incelemesi olmayıp diğer sosyal bilimlerin alanına girer. Hugo Dyerinck imge incelemelerini edebiyat bilimi içinde özgün bir bilim dalı olarak nitelendirir. Düşüncemiz ise imge araştırmaları edebiyatın, tarihin, başka sosyal bilimlerin alt dalı olabileceği gibi belli başlı bir bilim dalı da olabilir.

İmgebilim ötekinden daha çok öteki kavramını yaratan mentaliteyi incelemektir. İmgebilim bir toplumun kendini görme ve başkasını hayal ederek görme değişkenliğini inceler. İmgebilim imgenin doğuş nedenini araştırır. İmgenin oluşum şekilleri, zaman içindeki değişimleri, değişimin neden ve nasıl olduğunu araştırır.

2.4.3. İmge Bilimin Metodolojisi

Güzelliğinden dolayı şair tarafından güle benzetilen kadın bir imge olmasına rağmen onu açıklamak için kullanılan yöntem daha çok edebi bir yorumdur. İmgebilimsel bir incelemede gül ile kadın arasında kurulan bu ilişkinin dinsel, psikolojik, antropolojik, mitolojik ilişkileri üzerinde durulmalıdır.

İmge bilimi incelemesinde olmazsa olmaz iki öğe vardır; neden ve nasıl. Bir yazar Türkleri zalim gösterirken başka bir yazar Türkleri en hoşgörölü toplum olarak gösterebilir. İşte her iki yazara da neden ve nasıl sorusu sorulmalıdır. Biri

²⁵ Bkz., Serhat Ulağlı, *a.g.e.*, s. 23.

²⁶ Ibid.

neden ve nasıl Türkleri barbar bir toplum olarak anlattı, diğeri Türkleri neden ve nasıl en hoşgörülü toplum olarak anlattı.

İmge bilimcinin amacı yazar tarafından aktarılan bir imgeyi desteklemek veya karşı çıkmaktan çok onu doğuran mantaliteyi ortaya koyabilmek olmalıdır.

Bir imgeyi yazar, toplum, ideolojiler, sosyal ve tarihsel olaylar, inançlar doğurur. Tarih, sosyoloji, teoloji, psikoloji, etnoloji, politoloji gibi bilimlerin verilerinden faydalanarak imgenin oluşumundaki bütün faktörler gözler önüne serilmelidir.

İmge bir sunum değil bir algılanış şeklidir. Bu bağlamda imgenin çözümlemesi ile ilgili farklı teknikler ortaya çıkacaktır. Çalışma için en önemli imge çözümleme yöntemi yazar odaklı çözümlemedir.

2.4.4. Yazar odaklı imge çözümlemesi

Herhangi bir yazarın eserlerindeki herhangi bir imgenin araştırılmasını içerir. Bunun için yazarın birden fazla eserine başvurulur. Yazarın eserlerindeki imgenin değişimi, statik durumu, oluşumu, eserlere yansımaları ve imgeyi doğuran nedenler ve bu imgenin yazar hayatındaki yeri incelenebilir.²⁷ Yazar odaklı imge incelenmesi²⁸ şu şekilde sıralanabilir;

- a. Yazarın geniş kimliği bilinmeli.
- b. Yazarın sanatını etkileyen edebiyat akımı ve kuramları incelenmeli, yazarın sanatsal üslubu hakkında bilgi edinilmeli.
- c. Yazarın bilinçaltındaki bastırılmış dürtüleri bilmek gerekir.
- d. Yazarın bilinçaltındaki dürtülerin dışa nasıl çıktığı bilinmeli.
- e. Yazarın herhangi bir eserindeki imgeyle diğer eserindeki imgenin benzerliği veya farklılığı bilinmeli.
- f. Yazarın kullandığı imgede kolektif bilinç ne kadar etkili olduğu bilinmeli.
- g. Eserlerde kullanılan genel imgelerin, istatistikî bir envanteri çıkartılmalı ve bunlar karşısındaki tutum ve değerlendirmeleri bilinmeli.

²⁷ Bkz., Serhat Ulağlı, *a.g.e.*, 60.

²⁸ Bu sıralama Serhat Ulağlı'nın eserindeki konuyla ilgili bilgilerinden hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz., Serhat Ulağlı, *a.g.e.*, s. 60-64.

2.5. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu

Avrupa 19. yüzyılda sanayileşme ve sömürgeciliğin getirdiği güçlenmeyle birlikte dünyanın en önemli coğrafyası haline gelmiştir. Eski dünyanın batısındaki anakara, yaptığı yenilikler ve olumlu değişiklikler ile (Rönesans ve Reform) kısa süre içerisinde büyük bir maddi ve siyasi güce kavuşmuştur. Birçok üstünlüğü elinde bulunduran Avrupa dünyanın her köşesiyle yakından ilgilenmiştir. Osmanlı imparatorluğu esasında bir Avrupa devletidir. Bu durum Kırım savaşından sonra 1856 yılında III. Napolyon²⁹ desteğiyle “Avrupa Milletler Cemiyetine” üye olmasıyla tam bir hukuki mahiyet kazanmıştır. Böylece Osmanlı Devleti hem Avrupa’ya yakınlığı hem de Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu’na yönelik çıkarları yüzünden Avrupa diplomasisinin en önemli konularından biri olmuştur.

Avusturya, İngiltere, Fransa ve Rusya, 1871'den sonra da İtalya ve Almanya, Osmanlı devleti ile yakından ilgilenen ülkeler olmuşlardır. Hiçbir devletin, diğerlerinden daha çok toprak ya da daha fazla bölge üzerinde etki sahibi olmaması anlamına gelen “güç dengesi ilkesi” bu ülkeler tarafından benimsenmiştir. Osmanlı devletine yönelik siyaseti belirlemede temel ilke olarak güç dengesi ilkesini aldılar. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili tüm meselelerde bu güç dengesi ilkesi hâkim olmuştur.³⁰

Hürriyet (freedom), eşitlik (equality), kardeşlik (brotherhood) ilkeleriyle yapılan 1789 Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik dalgası bütün dünyaya hızla yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun farklı kültürlerle olan hoşgörüsüne bağlı olarak Fransız İhtilali’nin etkisi Osmanlı Devletinde diğer devletlere göre daha geç görülmüştür:

Balkan ulusçuluğu, Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğü, Rusya ile Avusturya'nın uzlaşmaz politikaları ve İngiltere'nin Osmanlı'yı destekleme yolundaki kararlılığı, Avrupalı Güçler' in 'Doğu Sorunu'* olarak

²⁹ III. Napolyon, (tam adı: Charles Louis Napoléon Bonaparte) 1849-1852 yılları arasında Fransa Cumhurbaşkanlığı yaptı. Sonrasında tertiplelediği darbeyle cumhuriyeti yıkarak imparatorluğunu ilan etti. Son Fransa İmparatoru olarak 1870'e kadar hüküm sürdü. 1870 yılında II. Dünya Savaşı'ndaki Alman işgaline kadar sürecek ve Fransa Cumhuriyeti'ni kuracak olan hareketle devrildi. Detaylı bilgi için bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/III._Napolyon (Erişim Tarihi:14.05.2010).

³⁰ Detaylı bilgi için bkz., Hüner Tuncer, *19. yüzyılda Osmanlı Avrupa ilişkileri*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000.

* Terim daha yaygın olarak Şark Meselesi şeklinde kullanılmaktadır. İngilizcesi *Eastern Question*, Almancası *Ostenfrage*'dir.

nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'nin on dokuzuncu yüzyıldaki kaderini belirleyen başlıca öğeleri oluşturmaktaydı.³¹

Avrupa'nın dünya politikasına egemen olduğu bu yüzyılda Osmanlı ise her bakımdan gittikçe zayıflamaktadır. Osmanlı toplumunun bu durumu sosyolojik olarak anlaşılabilir. Avrupa'da bazı halklar demokrasi devriminin etkilerine karşı monarşiye, monarşiyle yakın ilişkisi olan kiliseye daha çok sarılmışlardır. Bazen toplumlar yeni şartlara göre değişim gerektiğinde eskiye daha sıkı sarılabilir ve içe kapanabilirler. Öte yandan geçmiş yüzyıllarda Osmanlılar kurdukları imparatorlukta haklı bir üstünlük duygusuna sahiptiler.

Sanayileşme Avrupa'da 19. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Böylece bu coğrafyada aşırı derecede güçlenmiş Osmanlı Devleti, arka arkaya yaşanan toprak kayıpları, siyasi ve ekonomik anlamdaki başarısızlıklar, devlet adamlarının çeşitli alanlarda Batı'yı örnek alma çabalarının başlamasına neden olur. Osmanlı Devleti 17. yüzyılın sonlarından itibaren Batı devletlerinin askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, vb. alanlarda sahip oldukları sistemleri ve kurumları örnek almaya başlar. Bu daha sonra yapılacak ıslahatların temelini oluşturur. Islahatların getirdiği modernleşme Osmanlı Devletinde de değişimi başlatmıştır. Osmanlı Devleti kendi içinde değişim ihtiyacı hissetmesi ve bunun için kendi iç dinamiklerini harekete geçirmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.³²

Osmanlı Devleti modernleşme sürecinde Batı'dan ilk olarak askeri kuruluşları ve askeri teknolojiyi aktarmıştır. Bu bağlamda Batı'nın günlük yaşam kültürü de İmparatorluğun günlük yaşamına sızmaya başlamıştır. Reform çabalarının değerlendirebilmek için o dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu koşulları bilerek değerlendirmek gerekmektedir.

1839'da Tanzimat Fermanı Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartlardan çıkmasına, Avrupa'da varlığını sürdürmesine yardımcı bir hamle olarak görülmüştür. Fakat Avrupa Devletleri, Osmanlı Devleti'ndeki reformlarla kendi çıkarları doğrultusunda ilgilendiler ve Osmanlı Devletini yönlendirmişlerdir. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri içinde yer almaya çalışmak istemesi Osmanlı hükümetinin kendi vatandaşlarını ihmal etmesine zemin hazırlamıştır. Avrupa

³¹ Hüner Tuncer, *19. yüzyılda Osmanlı-Avrupa ilişkileri*, Ankara 2000, s. 2.

³² Detaylı bilgi için bkz., Nimet Şahin, *Batı Seyahatnamelerine Göre XIX. Yüzyılın Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile*, Ankara 2007, s. 20.

devletleri, Osmanlı Devletinin iç işlerine karışarak gayri Müslimlere çok fazla hak ve imtiyaz sağlamışlardır. Bunun sonucunda Müslümanlarla ile gayri Müslimler arasında eşitsizlikler çıkmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti ülke bütünlüğünü korumak amacıyla değişen çağa uyum sağlayıp güçlenmek için reformlar yapmıştır. Bu reformlar değişme süreci başlatmış ve Osmanlı Devleti'ni bir asır daha yaşatmıştır. Ancak yıkılmasını önleyememiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE TÜRK İMGESİ

3.1. Fellows'a göre Türkiye İmgesi

Sir Charles Fellows'un kaleme aldığı eserin özellikle bazı bölümlerinde Türk halkının karakteristik özellikleri bazı bölümlerinde ise Türkiye'nin coğrafi durumu ve doğal güzellikleri ele alınmıştır. Fellows, Türkiye gezisine Lidya³³ bölgesinden başlamıştır. Fellows, Lidya ve Mysia'nın³⁴ resmini zihnimize çizmemizi sağlayacak şu güzel ifadelerde bulunmuştur:

Lidya ve Mysadaki manzara, görkemli ağaçlarla kaplı tepelerle farklı ve güzeldir. Dağların duruşunda ihtişamdaki ziyade güzellik mevcuttur. Bu yerlerin belirli özelliği tepeler arasındaki müthiş zıtlık ve bölümlerdir ve vadiler yerden aynı yükseklikte bir yüzeye sahip olup göllerle şekillenmişler.³⁵

İfadelerinden de anlaşıldığı gibi yazar Lidya ve Mysia bölgelerinin doğal güzelliğine hayran kalmıştır. Lydia bölgesinde özellikle İzmir Manisa merkez ve ilçelerinde gezinti ve arkeolojik çalışmalar yapmıştır. Fellows İzmir'in her yerini gördükten sonra şehrin genel görünümünün çok güzel olduğunu ve tam olarak İsviçre'nin chaletlerine* benzettiğini onların kasabalarının büyüğü gibi olduğunu bildirmektedir. Fellows yine bu konuyla ilgili olarak Türkiye'de şimdiye kadar gördüğü bütün bina tiplerinin İsviçre'nin köylerindeki benzediğini sadece camilerin ve onların beyaz minarelerinin farklı olduğunu bildirmektedir. Fellows, İzmir'den Manisaya gittiği sırada gördüğü manzara karşısında şehri resmedilmeye

³³ Günümüzde, İzmir ilinin doğusu, Manisa ilinin büyük bir bölümü, Kütahya ve Uşak illerinin batı uçlarını kapsar. Kuzeyini Mysia'dan Kaikos Irmağı, Demirci Dağı (*Temnos*) ve Murat Çayı (*Dindymos*) ayırır. Güneyini Aydın Dağları (*Messogis*), ve Menderes Nehri (*Maiandros*) sınırlar. Dogu sınırı Banaz çayı (*Sindros*) vadisi. Batıda Ionia ile sınırını Belkahve belirler. Detaylı bilgi için bkz., <http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/lydia.html> (Erişim tarihi: 6.7.2010).

³⁴ Günümüzde Balıkesir ilinin tümü, Manisa ve İzmir illerinin kuzey bölümleri, Kütahya ilinin batısını kapsar. Doğu sınırını *Olymphos* (Uludağ) Dağı, güney ve batı sınırını Bakırçay (*Kaikos*), Kuzey sınırını Gönen Çayı (*Aisepos*) ve Orhaneli çayı (*Rhyndakos*) belirler. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/mysia.html> (Erişim tarihi: 6.7.2010).

³⁵ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227. Sir Charles Fellows'un eserlerinden yapılan alıntı bölümlerinin orijinal metinleri Ek.1 bölümünde dipnot numaraları ile okuyucuya sunulacaktır.

* İsviçre çobanlarının kulübelerine veya dağ evlerine verilen ad. Bu ifade, İsviçre evleri biçiminde yapılmış bütün kır evlerine verilmektedir. Bkz., <http://www.eksisozluk.com/> (Erişim tarihi: 02.08.2010).

elverişli bir güzellik olarak tanımlarken bir yandan da İzmir’de insanların şehre düzensiz ve yoğun şekilde yerleştiğini sokakların oldukça dar ve kirli olduğunu halkın bu görüntüden memnun olmadığını ancak ticaretle meşgul olduklarını için bu manzarayı o kadar dikkate almadıklarını bildirmektedir. Fellows, Manisa ile ilgili olarak şehirde “Çok minareli camilerin ve İzmir’deki devlet dairelerinden daha güzel binaların olduğunu bir yerdeyim. Şuan oldukça güzel bir devlet hanındayım. Tamamen demir ve taştan inşa edilmiş herhangi bir İtalyan sarayı kadar güzel[...]³⁶ Yazar İzmir ve Manisayı içinde barındıran Lidya bölgesinden sonra Bithynia³⁷ için tespitlerde bulunmuştur: “Bithynia’da manzara çarpıcıdır, Olimpos’un³⁸ güzel sıra dağları İsviçre’dekilerle benzerliğe sahiptir. Vadileri gür ormanlarıyla oldukça zengindir.”³⁹ Bithynia’nın ardından gezgin Fellows Phrygia⁴⁰ ve Pisidia⁴¹ bölgelerini kendi kalemiyle şöyle tanımlamıştır:

Yüksek tepeleri ve uçsuz bucaksız platolu Phrygia müthiş yükseltisi, bataklığı ve ağaçsız görünüşüyle çekicilikten çok yabancılık sunar. Toros sıradağlarında bulunan Pisidia, Bithynia ile Alplerin özelliğini paylaşır ama bu bölgedeki ormanlar çokta iyi gelişmemişler.⁴²

³⁶ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 15.

³⁷ Bitinya (Yunanca Bithinia (Βιθυνια), Bithinis (Βιθυνις)), Küçük Asya'nın kuzeybatısında, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Phrygia, Galatia, batısında Propontis, doğusunda Paflagonya ve Galatia'yla sınırlanmış, bugünkü Kocaeli, Sakarya, Bilecik, İzmit, Düzce, Yalova, Bolu, Kastamonu, Bursa, Bartın ve Zonguldak illerinin bulunduğu coğrafi alanın, antik çağ ve sonrasındaki adı olup ^[1] MÖ 2.000 yılın ortalarında Trakya’dan göç eden Bittni adlı kavim tarafından işgal edilmiş ve MÖ 2. yüzyılda bir krallığa dönüşmüşse de, M.Ö 74 yılında Roma İmparatorluğu’nun egemenliği altına girmiştir. Detaylı bilgi için bkz., <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bitinya> (Erişim tarihi: 19.07.2010).

³⁸ Yazar burada Olimpos dağı ile günümüzde Uludağ ismiyle bilenen dağı kastetmiştir.

³⁹ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227.

⁴⁰ Günümüzde Ankara, Afyon, Eskişehir illerinin tümü, Konya, Isparta, ve Burdur illerinin kuzey kesimlerini, Kütahya ilinin batı bölümünü kapsar. Kuzey doğusunu Kızılırmak (*Halys* Irmağı), güney doğusunu Tuz Gölü (*Tatta*) ve Babadağ (*Salbakos*), batısını Banaz Çayı (*Sindros*) vadisi sınırlar. Detaylı bilgi için bkz., <http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/phrygia.html> (Erişim tarihi: 2.08.2010).

⁴¹ Günümüzde Isparta ve Burdur illerini tümüyle ve Antalya ilinin kuzey kesimini kapsar. Batısını; Erençay/Bozçay (*Lysis*) ırmağı ve Söğüt dağları, doğuda; Beyşehir (*Karalis*) ve Suğla (*Trogitis*) gölleri, güneyini; Pamphylia ovasını sınırlayan dağların etekleri, kuzeyini; Burdur (*Askania*) gölünden, Eğridir (*Limnai*) gölüne çizilecek hat sınırlar. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/pisidia.html> (Erişim tarihi: 02.08.2010).

⁴² Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227.

Fellows'un ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Konya, Isparta, Burdur illerinin daha çok ovalık olduğu anlaşılır. Fellows'un en fazla hayranlık duyduğu bölgelerin başında gelen Pamfilya⁴³ için şunları söylemiştir:

Pamfilyanın kusursuz güzelliği yakındaki görüntüsünden daha çok uzaktan bakıldığında fark ediliyor. Ufku çizen kireçtaşı dağları sivri kayalıklara uzanıyor veya açık gökyüzüne karşı karla kaplanmış, ama dağların tabanı geniş uzantılı kollarını çevreleyen mavi denizle yıkıyor.⁴⁴

Doğal güzellikleriyle ünlenen, Türkiye'nin cenneti olarak adlandırılan Antalya çarpıcı ifadelerle anlatır:

Türklerin Atalya diye adlandırdıkları Adalya'yı şuna kadar gezdiğim tüm şehirlere tercih ederim. Her evin bahçeli olması şehri portakal, limon, incir, asma, dut ağaçlarından oluşan bir orman gibi gösterir. Tüm bu meyveler suni bakım kullanılarak yetiştirilir ve şu anda taze bahar güzelliğinde.⁴⁵

Son yıllarda turizm alanında ön plana çıkan Faselis ve Olimpos gibi doğal güzellikleri barındıran Likya⁴⁶ bölgesi için gezgin Fellows şu ifadeleri kaleme almıştır. "Likya daha dağlık ve Parnassus manzarasını anımsatır ama tepelerinin dikliği ve yeşilliğin zenginliği Parnassusu fazlasıyla geçer. Özellikle Ksantos⁴⁷ ve vadileri acayip güzeldir."⁴⁸ Likya'nın güzelliğini Parnassus ile karşılaştırması

⁴³ Melis H. Şeyhun ve Ekrem Işın tarafından hazırlanan ve Mas Matbaacılık tarafından 2006 yılında basılan "Pamphylia Through The Eyes Of European Travellers" adlı eser Pamfilyayı daha yakından tanımamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca Pamfilya ile ilgili en kapsamlı eserlerden biriside Suna-İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü tarafından okuyucu ile buluşturulan "Pamfilya ve Pisidia Kentleri"dir. Eser kapsamı itibariyle alanında belki de tek örnek olarak kabul edilebilir.

⁴⁴ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227.

⁴⁵ Fellows, *a.g.e.*, s. 133.

⁴⁶ Likya veya Lykia (Likyaca: *Trēmisa*) Türkiye'nin Antalya İli'nin büyük bir bölümünü kaplayan antik bir bölge'dir. Bu bölgedeki antik kentlerin oluşturduğu bir federasyon ve daha sonra da Roma İmparatorluğu'nun bir eyaletidir. Detaylı bilgi için bkz. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Likya> (Erişim tarihi: 2.08.2010). Likyayı anlatan başlıca iki eser hakkında bilgilendirme faydalı olacaktır. Edward Forbes tarafından kaleme alınan ve Doğan Türker tarafından Türkçeye çevrilen iki cilt halinde olan "Milyas, Kibyatis ve Likya'da Yolculuklar" isimli eser Likya bölgesi ile ilgili detaylı ve kapsamlı bilgilere sahiptir. Ayrıca Melis H. Şeyhun ve Ekrem Işın tarafından hazırlanan ve Mas Matbaacılık tarafından 2006 yılında basılan "Lycia Through The Eyes Of European Travellers" isimli eser Likya ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

⁴⁷ Ksantos Fethiye yakınlarındaki antik kent. Fethiye - Kaş karayolunun 70 km.sinde bulunmaktadır. Antik Çağda Likya'ya başkentlik yapmıştır. Kentte ele geçen en eski kalıntılar M.Ö. 8. yüzyıla kadar gitmektedir. Pek çok tarihi olaylara ve savaşlara sahne olan kentten günümüze ulaşan kalıntılar arasında kaya mezarları, lahit mezarları ve Likya kültürüne özgü dikme mezar anıtları vardır. Likya akropolü erken dönem eserleri arasındadır. Birçok kez onarılmış tiyatro ve Erken Hıristiyanlık Döneminde yapılmış kilise görülebilecek eserler arasındadır. 1840'lı yıllarda antik kentte kazılar yapan İngiliz Fellows, "Nereidler Anıtı" ile pek çok eseri British Museum'a götürmüştür. Bkz., <http://tr.wikipedia.org/wiki/Xanthos> (Erişim tarihi: 2.08.2010).

⁴⁸ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227.

gezginimizin dünya coğrafyasına hâkim olduğunu gösterir. Bu yüzden Fellows Türk şehirlerini sıklıkla Avrupa kentleri ile mukayese etme eğilimindedir. Gezgin Fellows, Karyanın doğal güzelliği karşısında hissettiklerini şöyle dile getirir:

Kariya'da⁴⁹ resimlere konu olacak manzara çok, sahili dik buruna doğru girmiş, alanı denize doğru devam eder, kayalık adalara yükselir. Güney doğu Lidya az güzel ve daha çok Sicilya'yı ve Kalabriyayı⁵⁰ anımsatır ama İzmir'e yaklaşıncı bu bölge Salerno⁵¹ veya Nepale eşdeğer vadilere sahiptir. Küçük Asya'yı ziyaret eden ressam kayda değer bir şekilde ödüllendirilir olacak.⁵²

Lidya, Likya, Pisidia, Pamfilya gibi bölgelerden oluşan Küçük Asya'nın doğal güzelliği karşısında kelimelerin kifayetsiz kaldığını Fellows'un satırlarından anlamak mümkündür.

3.2. Fellows'un Eserlerinde Türk İmgesi

3.2.1. Türk Kadını

Kadın sadece ailenin değil hayatın en önemli figürlerinden birisidir. Kadın annedir, eştir. Türk toplumunda kadının önemli bir yeri vardır. Türk toplumunda kadın deyince akla ilk gelen anneliktir. Annelik toplumumuzda oldukça önemli bir kavramdır. Türk toplumunda anne denince "Cennet anaların ayakları altındadır" vecizesi akla gelir.

Anneliğin Osmanlı toplumu için ne kadar önemli olduğunu Meral Altındal'ın aktardığı Bolu milletvekili Tunalı Hilmi Bey'in 1923 yılında TBMM'nin 17. oturumunda yaptığı konuşmasında da görülebilir: "Efendiler, kadınları saymamak annesine hürmetsizlik etmek demektir. Hâşâ, biz annemizi babamızdan çok severiz"⁵³

⁴⁹ Melis H. Şeyhun ve Ekrem Işın tarafından hazırlanan ve Mas Matbaacılık tarafından 2005 yılında basılan "Caria Through The Eyes Of European Travellers" adlı eser Kariyayı dünden bugüne ziyaret eden bazı seyyahların kaleminden anlatılmıştır.

⁵⁰ Calabria (okunuşu: *Kalabriya*) İtalya'nın 1948 Anayasası ile kısmi bölgesel özerklik verilmiş 20 bölgesinden birisidir. İtalyanın güneyinde yer alan bölgenin 5 ili vardır. Bunlar, Catanzaro, Cosenza, Crotona, Reggio Calabria, Vibo Valentia'dır. Catanzaro bölgenin başkentidir. Yüzölçümü 15.081 km²'dir. Nüfusu (31.10.2008) 200.9301 kişidir. Detaylı bilgi için bkz., <http://tr.wikipedia.org/wiki/Calabria> (Erişim tarihi: 2.08.2010).

⁵¹ Salerno (Latince: Salernum), İtalya'nın güney kesiminde, Campania yönetim bölgesine bağlı Salerno ilinin merkezi kent. Napoli'nin güneydoğusunda, Salerno Körfezi'nin (golfo) kuzey kıyısında ve Irno Nehri ağzının batısında yer alır. Detaylı bilgi için bkz., <http://tr.wikipedia.org/wiki/Salerno> (Erişim tarihi: 2.08.2010).

⁵² Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 227-228.

⁵³ Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar, İstanbul 1994, s. 225.

Osmanlı toplumunda annelerin tutumlarının aile üzerinde oldukça etkili olduğunu Meral Altındal ‘Osmanlı Kadını’⁵⁴ deyimiyle özetlemiştir.

Değişim yüzyılı olan bu dönemde Türkiye’de bulunan Sir Charles Fellows’un Türk kadını ile ilgili tespitleri de geçmiş yüzyıllardaki Türk Kadını imgesiyle bazı hususlarda benzerlik gösterirken bazen de farklılıklar arz eder. Fellows’ un kadın imgesiyle ilgili gözlemleri şöyledir:

Kadınlar, yabancıları uzaktan dikkatle gözlemlemeğe çalışsalar bile, onlar yaklaşınca bazıları bir göz dışında bütünüyle kapanırlar, diğerleri ise yüzlerinin üst kısmını at kılından yapılmış maskeyle yahut bir başlıkla kapatırlar. Yüzlerinin alt kısmını ise tüm vücutlarını saran beyaz örtüyle gizlerler.⁵⁵

Türk toplumu üzerinde etkili olan dini ritüeller önemli bir yere sahiptir. Kadınlar vücutlarını dini ritüelleri yerine getirmek için örterler. Doğulu kadınların güzelliklerini süslemeleri ile ilgili konuda Meral Altındal yüz makyajı için şu malzemelerin ismini vermiştir: “ Rastık, sürme ve düzgün.”⁵⁶ Doğal güzelliğin yanında, bu tür süslemeler de doğulu kadınların güzelliklerine güzellik katmaktadır. Doğu kadınının kendini süslemesiyle ilgili olarak belli bir dönem Türkiye’de bulunan Henry J. Van Lennep’in şu ifadeleri de ilgi çekicidir: “Kadınlar kaşlarını ve kirpiklerini siyaha boyamak için bir araç kullanırlar.”⁵⁷ Birçok gezgin gibi Türk kadınının güzelliğinin farkında olan Gezgin Fellows, Türk kadınının mahcupluğunu ve utangaçlığını Alexandria Troas şimdiki adıyla Dalyan köyünde şöyle tespit etmiştir:

Buradaki kadınlar büyük kasabalardakilerden daha utangaçtır. Gözlerini bile kapatırlar ve genellikle bir erkekle karşılaştıklarında kenara çekilirler ve eğer bu yolda olursa erkek geçene kadar yüzlerini çalıya doğru çevirirler. Ben caddeden geçerken bir kadın aceleyle altı yaşındaki çocuğu çağırırdı. ‘gâvur geliyor’ ve kapının önünden çocuğu kapıldığı gibi kapıyı kapattı. Hizmetçim bu kelime tam anlamıyla tercüme edilemez dedi. İmansız (dinsiz) anlamına geliyor. Gâvur kelimesi bana ruhsuz, Allahsız adam anlamında aktarıldı. Bu kelime çocukları korkutmak için kullanılan öcü kelimesi olarak kullanılıyormuş.⁵⁸

Fellows’un seyahatinin değişim yüzyılında olması sebebiyle Türk kadını ile ilgili bu tür tespitlerinin olması oldukça normaldir. 19. yüzyıl Türk Kadının yeni

⁵⁴ Bkz., Meral Altındal, *a.g.e.*, s. 6.

⁵⁵ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 2.

⁵⁶ Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar, İstanbul 1994, s. 77.

⁵⁷ Henry J. Van Lennep, *Travels in Little-known parts of Asia Minor*, London 1870, s. 236.

⁵⁸ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 47.

yeni toplum içerisine çıkma, kendisini gösterme dönemidir. 19. yüzyıldan önceki dönemlerde Türk kadını evde ve toplumda her zaman erkekten sonra yer almaktadır. Bu durum kadını ikinci plana itmiştir. Bu bağlamda kalabalık ortamlara girdiklerinde utanırlar. Erkeklerden çok fazla çekinirler. Göz göze bile gelmekten kaçınırlar. Türk kadınları hakkında oluşan imajın yanında Yunan kadını ile karşılaşan gezgin Fellows şöyle der:

Anne gençti ve kendine özgü bir güzelliği vardı. Zarafeti, kibarlığı hatta Meg Merrilies'in asaleti ile, yüz hattı biraz daha uzun Graece-Egyptian yüz şekline sahipti Saçı kafasının etrafında bir küme olarak toplamıştı, kısmen örgülüydü sırtına uzun bir örtüyle dökülüyordu. Elbisesi geniş ve seçkindi, göğsü açıktı, bacakları dizden aşağısı açıktı kolları açıktı. Elbisenin eskimişliğine rağmen, kayda değer bir zenginlik fark ediliyordu. Bir bileğinde üç tane altın bilezik gördüm. Bir grup altın, yaklaşık çeyrek inç genişliğinde, boynunda diğer altın süsler. Bir demet taze çiçek saçına takılmıştı. Taze çiçek Türkiye'de insanlar arasında oldukça yaygın bir süs eşyasıdır[...]⁵⁹

Fellows Yunan kadını zarif olarak resmetmiştir. Fakat Yunan kadınının kılık kıyafetindeki farklılık oldukça açıktır. 19.yüzyılda gelişimin hızlı olduğu Batı ile değişimin geç başladığı Doğu arasındaki farklar bireyler üzerinde de görülmektedir. Öyle ki doğu kadını ile batı kadını arasındaki gözle görülür farkı bir dönem Türkiye de tarih öğretmenliği yapmış Stadwood Cood şu ifadeleri kaleme almıştır:

Doğu birçok yönden, özellikle de kadınlara karşı tutumundan batının tam tersi bir yapıdadır. Batıda kadınlar tüm haklara sahiptir. Orada ise hiçbir hakları yoktur. Burada erkekler karılarına orada kadınlar erkeklere hizmet eder. Doğuda erkek doğduğu andan itibaren sevilir ve şımartılır. Kadınlara hükmetmeyi çocukluğundan itibaren öğrenen doğulu erkek çocuğu biraz despottur.⁶⁰

Doğulu kadınının hiçbir hak ve hürriyetinin olmadığını ve doğu kadınının erkeklere hizmet etmesinin altını çizen Stadwood Cood ile gezgin Fellows'un şu ifadeleri benzerlik göstermektedir: "Bu iş en çok kadınlar tarafından yapılıyordu, zarif bir el iş boyunca isteniyordu[...]"⁶¹ Gezin Fellows ile bu konuda hemfikir olan Edwin John Davis de şöyle der: "Gerçekten bütün işleri kadınlar yapıyor"⁶²

⁵⁹ Sir Charles Fellows, *a.g.e.*, s. 188.

⁶⁰ *Gerçek Türkler*, İstanbul 2006, s. 59.

⁶¹ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 217.

⁶² Edwin John Davis, *Life in Asiatic Turkey*, Adamant Media Corporation, London 1879, s. 276-277.

Türk Kadınının zerafeti ve zarıflığı yaptıkları her işten anlaşılmalıdır. Bu bağlamda Avusturyalı Murat Efendi de şunları belirtmiştir: ‘maharetli, çalışkanlıkları ve geliştirdikleri renk anlayışları dolayısıyla zevk sahibidirler.’⁶³

Doğulu kadın, batılı kadına göre daha az özgürlüğe sahip olmasına rağmen, doğulu kadının güzelliği birçok seyyah tarafından genel kabul görmüş bir gerçektir. Lady Montagu, Türkiye gezisi esnasında doğulu kadınların güzelliği karşısında ne kadar etkilendiğini şu ifadelerle anlatmıştır: “Burada hiçbir genç kadına tesadüf edilmez ki güzel olmasın. Hemen hepsi de kara gözlü, tenleri dünyanın en güzel renginde.”⁶⁴ Bunun yanında Türkiye’de hamamda rastladığı kadınlar için; “Git veya Titen’in firçasından çıkan ilahe resimleri gibi boylu poslu”⁶⁵ demiştir. Lady Montagu’nun tespitlerinde de görüldüğü gibi, Doğu kadını, diğer bir deyişle Türk kadını güzeldir.

Doğulu kadınların güzelliği karşısında etkilenen bazı Avrupalı gezginler, doğulu kadınları toplumu oluşturan aile müessesesindeki rolüyle değil, bir şehvet kaynağı olarak görmek istemişler ve öyle görmüşlerdir. Harald Heppner bu konuyu şöyle dile getirmiştir: “Diğer taraftan Avrupalı gezginler kadının rolünü, toplumun kaynağı olarak ailenin temeli değil de, bir şehvet kaynağı olarak ele alıyorlardı.”⁶⁶

Kadınların toplumda cinsellikle özleştirilmesi uzun süre devam etmiştir. Gürsoy Şahin bu konuyla ilgili olarak XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye’ye gelen R.R. Madden’in de “kadınların toplumda genel olarak cinsellikle alakalı olarak görüldüklerini ifade ettiğini”⁶⁷ söyler.

Tanzimat dönemindeki batılılaşma akımı Osmanlı kadınının hayatında da önemli değişiklikler başlamıştır. Bu değişim toplumun üst kesimlerinden başlamıştır. Bu konuyla ilgili İlber Ortaylı şöyle der: “Tanzimat döneminin getirdiği sosyokültürel değişim hiç değilse üst ve orta tabaka kadınının toplumsal hayata

⁶³ Bkz., Aktaran, Mehmet Uysal, *Avusturyalı Murad Efendi Biyografisi ve Türkiye Seyahatnamesi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, s. 129.

⁶⁴ Lady Montagu, *Şark Mektupları*, (Çev. Ahmet Refik), İstanbul 1998, s. 43.

⁶⁵ Lady Montagu, *a.g.e.*, s. 37.

⁶⁶ Harald Heppner, *Aydınlanma Çağında Batılıların ‘Türk İmajı’* (Çev. Halit Orhun), *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987, s.112.

⁶⁷ Bkz. Aktaran, Gürsoy Şahin, *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, İstanbul 2007, s. 299.

girişini hazırlayan altın bir dönem olmuştur.”⁶⁸ İlber Ortaylı'nın ifade ettiği gibi kadının toplumdaki ve ailedeki rolü değişmeye başlamıştır.

3.2.2. Türkler'de Çocuk

Hiç kuşkusuz ailenin geleceğine yönelik tüm kültürel, ekonomik faaliyetlerinin amacı çocuklardır. Toplumun geleceğini oluşturan çocuklar, bir milletin geleceğine etki edecek en önemli bireylerdir. Türk toplumunda da çocuk önemli bir yere sahiptir. Aileler çocuğun her türlü maddi manevi ihtiyaçlarını gidermek ve onları geleceğe hazırlamak için ellerinden geleni yaparlar.

Türk toplumunda çocuk babanın denetimi altında gibi gözükse de daha çok annenin sorumluluğu altındadır. Osmanlı ailesinde çocuğun terbiyesinde baba kadar anne de etkilidir. Türk toplumunda baba reis gibi görünür, buna bağlı olarak aile bireyleri babaya saygı gösterir. Her ne kadar babanın ailedeki rolü daha baskın gibi görünse de gerek çocuk üzerindeki etkisi, gerek aile içi sosyal yapının yönetimi itibariyle anne ailede babadan daha etkindir. Dinin toplumdaki etkisi aile üzerinde de görülmektedir. Osmanlı ailesinde çocuklar, dini kuralların bir yansıması olan gelenek ve görenekler doğrultusunda yetiştirilir. Türkiye'yi ziyaret eden şövalye Nogalez Mendez'in tespiti de bu doğrultudadır: “Çocukların ebeveynlerine karşı duydukları saygı, İslam görüşünün en güzel yanlarından biridir. Bir oğul, asla babasının huzurunda oturmaz ve onun izni olmadan konuşmaz.”⁶⁹ Gelenek ve görenekleri etkili olduğu toplumumuzda bu tür davranışlar bir kültür haline gelmiştir.

Osmanlı toplumunda çocuğun büyüklerine saygısı, takdir edilecek bir davranış türüdür. Fellows, Lidya bölgesinde bulunduğu dönemde karşılaştığı bir çocuk için “kıyafetleri altmış ya da yetmiş pound edecek üzerindeki nakış bir külçe altından yapılmış ve kat kat elbise giymiş bir çocuk gördüm. Çocuk sekiz yaşından daha büyük değildi. Ama muhtemelen zengin bir tüccarın sevgili çocuğuydu.”⁷⁰

Gezginin ifadelerin de anlaşıldığı gibi ailelerin ekonomik durumları çocukların giyim kuşamlarında etkilidir:

⁶⁸ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul 2005, s. 250.

⁶⁹ Mehmet Necati Kutlu, *Türkiye'de Bir Gezgin Şövalye Nogalez Mendez*, İstanbul 2000, s. 61.

⁷⁰ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 2.

İzmir’de sekiz dokuz yaşlarında küçük bir erkek çocuğu ekibimize bir saat boyunca tercümanlık yaptı ve ayrılırken bir kuruş verdim ki bu kuruş bizim paramızdan iki pence, yarım pennny daha az değerli. Parayı alırken yüzüme temkinli bir şekilde baktı ve gözyaşları gözlerinde ışıldadı. Elimi öptü ve alınına koydu. Bu minnettarlık ifadesini görmenin bedeli daha fazla olmalıydı.⁷¹

Saygı ve minnettarlık ifadeleri, Türklerde diğer milletlere göre çok daha zengin ve renklidir. El öpme âdeti Türklerde sadece bir gelenek olmakla kalmayıp ahlaki ve toplumsal yönden çok büyük manalar yüklenmiş davranışlardır. Çok büyük bir hürmet göstergesi olan bu ve benzeri davranışlar bilhassa batılılar tarafından yeterince anlaşılmadığı için Türkler hakkında yanlış yorumların ve düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle seyyahların yaptığı gözlemler sonucu Türklerin bu tür saygı ifadelerini, genelde sadece minnettarlığı sunmakta yetersiz kalan davranışlar olarak nitelendirmeleri, Türkler hakkındaki düşünceleri olumsuz etkilemiştir. Yazar, Türklerin Avrupalılarla ilgili olumsuz düşüncelerini şöyle dile getirir: “Çocuklar hala belli önyargılarla yetiştiriliyor mesela bir Avrupalının arkasından bağırıyorlar, yuhalıyorlar ve ona frenk, frenk köpeği ya da bunun gibi lakaplarla sesleniyorlar.”⁷²

Türkler, uzun zamandan beri Batı ile sürekli bir mücadele içinde olmuşlardır. Bu kavga, Avrupa hakkında sürekli olumsuz düşüncelerin ve stereotiplerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bu oluşan düşünce ve kalıplaşmış düşmanlık her zaman karşılıklı olarak gelişmiştir. Bu tür düşüncelerin bulunduğu ortamda yetişen çocuklar bu düşünce ve duygu ikliminden fazlasıyla etkilenmişlerdir. Böylece Türkler ve Batılılar ve her iki toplumun çocukları ve eğitim müesseseleri arasında ortadan kaldırılması imkânsız bir düşmanlık daha çocuk yaşta genç dimağlara kazınmıştır. Bu yüzden Avrupalı biri ile karşılaştıklarında, bilinçaltlarına empoze edilen bu davranışlarla hareket etmiş, bunu da Avrupalılara çeşitli lakaplar takmak gibi davranışlarla göstermişlerdir.

⁷¹ Fellows, *a.g.e.*, s. 3.

⁷² Fellows, *a.g.e.*, s. 6.

3.2.3. Türk Erkeği

Batılı seyyahların Türk kadınına yakından tanıma fırsatı hemen hemen hiç olmaz, ancak Türk erkeği ile az veya çok bir iletişim kurma şansı elde edebilirler. Dolayısıyla Türk erkeği ile ilgili önemli tespitleri olmuştur. Fellows, gezisi esnasında Türk erkeğini temsilen vali veya sultanlarla sık sık karşılaşmıştır:

Vali escort eşliğinde odaya girdi. İngiliz'e saygı göstermek için her fırsatı değerlendirdi ve şimdi Konsolosla birlikte baloya gitme izni için ricada bulunmaya geldi. Vali yaşlı neşeli bir adamdır, ama aynı zamanda çok kurnaz bir görüntüsü vardır. Baloya Türk hükümetinin en sivil kıyafetiyle geldi. Mavi kumaş elbise ve kırmızı bir kasketle ama üzerindeki muhteşem elmas madalyonu ve aynı taştan yapılmış yüzüğüyle diğerlerinden ayrılıyordu. Gelir gelmez tercümanı aracılığıyla hepimizi selamladı ve onun pipocusu çok değerli ağızlığı limon renginde kehribardan yapılmış ve elmasla çevrelenmiş piposunu eline tutuşturdu.⁷³

Türkiye seyahatinin ilk günlerinde Türk erkeğinin güçlü ve maharetli yapısının farkına varan Fellows ciddi tespitlerde bulunmuştur:

İzmir'de kehribarı sigara ağızlığı haline getirirken torna yapan erkekleri gözlemedim. Onlar elleri gibi maharetli ve hızlı kullandıkları ayak parmakları ile keskiye basarlar. İşlerinde dört elle çalışmaları bana hayvanat bahçesinde portakal yiyen bal ayılarını hatırlattı. Terziler bir ayağıyla ütü yaparken elleriyle de ütilediği şeylerin kırışığını veya pilisini düzeltirler. İzmir'de eşyanın hamallar tarafından taşınması harika bir şeydir. Daha önce hiç bu kadar yük taşıyan adam ve ayak kaslarının bu kadar orantısız geliştiğini görmemişim.⁷⁴

Türk erkeğinin genel olarak heybetli ve ihtişamlı yapısı ile ilgili Perulu bir gezgin olan Pedro Paz Soldan, “erkeklerinin heybetli görünüşlerinin Türklere özgü aşırı şişmanlıktan ileri geldiğini ifade etmiştir.”⁷⁵

Pedro Poz Soldan'ın çizdiği aşırı şişman Türk erkeği imajını Edwin John Davis şu ifadeleri destekler niteliktedir: “Önceden gözlemediğim gibi erkekler genellikle konuşkan, tembel, donuk öyle ki erkeklere kahvelerini ve sigaralarını verin, onlar tüm gün boyunca oturup dedikodu etsinler ve tüm işleri karılarına bıraksınlar.”⁷⁶

Gezgin Fellows'un Avrupa'da *Büyük Türk* (Grand Türk) olarak adlandırılan sultan ile ilgili tespitleri de şöyledir:

Çağının en harika erkeklerinden biri olan sultanı gördüm bugün, yönettiği insanları gözlemliyordu. Sultan sanki hayat okulunda yılların değişikliklerini görmüş geçirmiş gibi bir duruşa sahip, 50 yaşın üzerinde

⁷³ Fellows, *a.g.e.*, s. 5.

⁷⁴ Fellows, *a.g.e.*, s. 6.

⁷⁵ E.Önalp, *Perulu Bir Gezgin*, s. 879.

⁷⁶ Edwin John Davis, *Life in Asiatic Turkey*, London 1879, s. 276-277.

göstermiyor, kısa, şık, siyah sakallı, oldukça hoş görünlü ve atın üstünde dimdik.⁷⁷

Gezgin Fellows ise 1840'lı yıllarda Anadolu'da bulunduğu sırada, dünyaya yaptığı savaşlarla nam salan Türk askerini şöyle tasvir eder:

Köylerin civarında birkaç genç askeri arazide boş boş gezerlerken gözlemledim. Kıyafetleri oldukça yakışsız bir haldeydi, çocukların kısa belli ceketlerine benzer rengârenk ama çoğunlukla gri tonlarında olan bir ceket giymişlerdi, üstlerinde ne çorap ne de gömlek vardı ve feslerinin içindeki beyaz astar kulaklarının üstünü kapatmıştı. Modern Türklerin iftihar vesilesi pantolonları beyazdı; ama belden o kadar genişlerdi ki sarkan pantolonlarını sürekli çekiştirip duruyorlardı. Botlarıysa sarı ve genellikle kirliydi, bizim Wellington botları gibi giyilmek istenmişçesine topuk üstlerine basılmıştı. Ama Türkler her zaman pantolonlarının geniş olan alt kısmını bu botların içine sokarlardı.[...] ⁷⁸

Türk toplumunda askerlik oldukça kutsal bir müessesedir. Gezgin Fellows'un tespitlerinde askerlerimizin kıyafetleri yakışsız ve dağınık olarak bildirilmiştir. Pantolon II. Mahmut döneminde orduda zorunlu hale gelmiştir. Fellows pantolonun orduda zorunlu hale gelmesinden yaklaşık yirmi yıl sonra ülkemizi ziyaret etmiştir. Yirmi yılın geçmesine rağmen Osmanlılar pantolona tam olarak alışmamışlar yine bu bağlamda kemer takma alışkanlığını kazanamadıklarını da görmekteyiz.

3.3. Türklerin Karakteristik Özellikleri

3.3.1. Türklerin Misafirperverliği

Türklerin misafirperver bir millet olduğu Batlılar tarafından genellikle kabul görmüştür. Sir Charles Fellows eserlerinde Türklerin çok misafirperver olduğunun altını defalarca çizmiştir.

Seyyah Fellows, Manisa Soma'da bulunduğu dönemde bölgedeki araştırmasından döndüğünde, "Somada Han'da küçük bir odadayım, döndüğümde akşam yemeği için hazır iki tane vahşi ördek buldum, hemencecik yendi"⁷⁹ demiştir.

Özellikle misafirlere ikramda bulunmak, Türklerde geleneksel hale gelmiştir. Gelen misafirin temel ihtiyaçlarını gidermek için her şeyi yapan Türkler,

⁷⁷ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 74.

⁷⁸ Fellows, *a.g.e.*, s. 246.

⁷⁹ Fellows, *a.g.e.*, s. 22.

ikramda bulunmayı, misafiri bu şekilde memnun etmeyi ve rahat ettirmeyi gelenek haline getirmişlerdir. Misafirin rahat etmemesi, memnun kalmaması ya da ihtiyaçlarının giderilmesi için çaba sarf edilmemesi, büyük bir saygısızlık ifade eder. Bu durum, Türklerde bir misafirin ne kadar önem arz ettiğinin göstergesidir.

Türlere misafir olan birçok seyyah gibi Sir Charles Fellows, Türklerin evlerinde, ellerinde ne varsa her şeyi paylaştığını belirtmiştir: “Ağa bence benim Asilzade olduğumu düşündüğünden evinden Türk tarzı güzel bir akşam yemeği gönderdi. Bakır büyük yuvarlak bir tepsinin üstünde büyük bir çorba kâsesi bir tabak pilav, zeytin, ekmek ve tatlı.”⁸⁰

Seyyah Fellows, Türklerin misafirperverliğini anlatırken onların misafirleri rahat ettirmek için ellerinden geleni yaptıklarını şöyle anlatmıştır: “Misafir geldiğinde yetkililer tarafından belirlenen hizmetçi veya ev sahibi odayı süpürür ve odanın tek eşyası olan bir keçeyi yere serer.”⁸¹ Türklerde misafire duyulan saygı gereği, misafiri “evinde gibi hissettirme” çabası vardır. Bu nedenle bunun için olabilecek tüm imkânlar seferber edilir. Bir ev ortamı hazırlanmaya çalışılır ve misafirin, ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli eşyalar temin edilir. Çünkü misafir, çok önemli bir gurur ve şeref sebebidir. Misafir karşısında saygıda kusur etmeme ve misafiri çok iyi ağırlama anlayışı, Türklerde misafirperverliğin en önemli özellikleridir. Bu anlayış, misafirperverlik geleneğinin vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir: “Bu bölgenin tümündeki insanlar, oldukça vahşi şartlardalar, ama doğallıklarında yâda tüm olaylardaki gibi misafirperverliğin dini bir yüküm özelliği olduğu göze çarpmaktadır, korku diğer temel faktör olabilir.”⁸² Türklerin genel olarak çok az şey istediklerini ve az şeyle yetindiklerini, her çadırda ve her durumda yabancılar için yemek bulunduğunu bildirmektedir.

Seyyah, gezisi esnasında göçebe halde yaşayan Türklerle karşılaşmış ve çadırda yaşayan Türklerin bile misafirperver olduğunu belirtmiştir. Misafirperverlik geleneği çok köklü bir gelenek olması sebebiyle, kültür seviyesi, uygarlık düzeyi, bulunduğu bölge, yaşadığı alan ne olursa olsun her türlü Türk toplumunda görülür. Nerede olursa olsun “Türk” deyince akla ilk gelen misafirperverlik olur. Çünkü

⁸⁰ Fellows, *a.g.e.*, s. 32-33.

⁸¹ Fellows, *a.g.e.*, s. 41.

⁸² Fellows, *a.g.e.*, s. 161.

dünyanın her yerinde Türkler misafirperverlikleriyle tanınmışlardır ve bu köklü geleneğe yıllarca bağlı kalmış, onu zedelememiş ve günümüze kadar getirmişlerdir.

Misafirperverlik için Francis V.J Arundell *Discoveries in Asia Minor*⁸³ isimli eserinde şu ifadeler yer vermiştir: “Müslümanların çok eskilere dayanan geleneklerine göre, misafir ziyaret ettiği eve dokuz tane kismet getirir, giderken sadece birini götürür ve sekiz kismet ev sahibine kalır inancı mevcuttur.”⁸⁴

Türklerde adalet ve hoşgörü eskiden beri mevcut bir meziyettir. İslamiyet’in kabulü bu meziyetlerin daha da ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Efendi, hizmetkâr gibi statü farklılıklarında büyük ayrımlara yer verilmemiş, statüsü ne olursa olsun her gelen kişi “misafir” olarak ağırlanmış ve kişinin rahatı için elden gelen yapılmıştır. Fellows’un bu konuda diğer tespiti şöyledir:

Yiyecek bir şeyler istedik kısa bir süre sonra tabak tabak ilginç ama güzel yemekler göründü. Üç köylü kaselerle çorba, diğer dörtü yumurta tabağı ki bunlardan bazıları küçük et parçacıklarıyla kızartılmışdı, diğerleri de tereyağ veya suda pişirilmişti.⁸⁵

Türklerin bu tür ayrımlara yer vermemesi, hoşgörülü bir ortamın bulunduğunu, statü farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan sınıflara ayrılmanın, bu yolla engellendiğini ve böylece adil bir ortamın oluşturulduğunu gösterir. Bu hoşgörü ve adalet, Türk devletlerinde devlet politikası olarak da uygulanmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti’nde büyük önem arz eden bu politika, devlette pek çok farklı toplumun, farklı dinin ve düşüncenin özgürce yaşamasını sağlamıştır. Görüldüğü üzere dini yükümlülükler ve köklü bir gelenek olan misafirperverlik, bir devlet politikasını oluşturmuştur. Bu da misafirperverliğin ve dini yükümlülüklerle bağlılığın Türklerdeki önemini bir kez daha göstermektedir. Misafirperverlik, mahalli bir gelenek olmaktan çıkmış ailenin bütün insanların benimsediği ve uyguladığı bir davranış haline gelmiştir. Yazar Fellows, misafirperver Türkleri birçok kez övgüyle anlatmıştır:

Misafirlik hediyeleri arasında gezim esnasında sıklıkla rastladığım ikram, pek sevmediğim ülkenin her tarafında hazırlanması basit keçi ve inek sütünden yapılan kaymaktır.[...] ⁸⁶

⁸³ Francis V.J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor Including A Description of The Ruin of Several Ancient Cities and Especialy Antioch of Pisidia*, Londra 1834.

⁸⁴ Francis V.J. Arundell, *a.g.e.*, s. 84-85.

⁸⁵ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particulary In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 104.

⁸⁶ Fellows, *a.g.e.*, s. 71.

Türkler, ikram konusunda ellerinden gelen cömertliği göstermektedirler. O dönemde kolay bulunmayan yiyecekleri bile misafire ikram etmekten kaçınmamış, her misafire çok büyük saygı ile yaklaşmışlardır. Bu da Türklerde misafirperverliğin yanında cömertliğin de oldukça göze çarptığını gösterir. Burada bil hassa yolculuk yapan yabancıların dahi ‘Tanrı misafiri’ olarak görülmesi gerektiği sofistیک inancın payı büyüktür.

3.3.2. Türklerin Dürüstlüğü ve Alçakgönüllüğü

Fellows’a göre, seyahatlerinde, Türklerle ilgili göze çarpan temel özelliklerden birisi de onların dürüstlükleridir.

Türlere karşı olan hislerim; buraya ilk geldiğimdeki acımasız önyargılarımdan şuan çok farklı. Çünkü onlarda başkalarında az bulunan en kıymetli ve sevimli özellikler olan dürüstlüğü, kibarlığı ve doğruluğu buldum. Tavırlarına, alışkanlıklarına karakterlerine ve aynı zamanda kıyafetlerine sadece alışmak değil samimi olarak bağlandım.⁸⁷

Fellows’un ifadeleri Türk imgesinin geçmişiyle ilgili önemli detaylar bulunmaktadır. Türkiye ziyaretinden önce Türkler hakkında edindiği olumsuz bilgiler yazarın acımasız önyargılara sahip olmasını sağlamıştır. Yazarın acımasız ön yargılarının oluşmasında kendinden önceki seyyahların seyahatnamelerini okumuş ve etkilenmiş olması muhtemeldir. Bu konuyla ilgili Harald Heppner ifadeleri manidardır: “19.yüzyıl başlarına kadar olan seyahatnamelerde Türklerin kör, kaba, merhametsiz, cahil ve mağrur oldukları, yer alıyordu.”⁸⁸

19.yüzyılda Türk kelimesine yüklenen olumsuz anlamlarla ilgili ifadelere Taner Timur şu ifadeleri ekler: “ ‘Türk’ sıfatı, daha çok köylüler ve Türkmen aşireti için kullanılan ve çoğu kez yanına ‘kaba’, ‘cahil’ gibi küçültücü sözlükler ilave edilen bir sıfattı.”⁸⁹ Türk imgesinin belli bir dönem olumsuz olarak gelişmiş olmasına örneklerden biri de Özlem Kumruların, *Türk Korkusu* adlı eserinde Libro Ilamado Antialcoran (Kuran Karşıtı İsimli Kitap) isimli eserden aktardığı ifadelerden anlaşılmaktadır:

⁸⁷ Fellows, *a.g.e.*, s. 221.

⁸⁸ Harald Heppner, *Aydınlanma Çağında Batılıların ‘Türk İmajı’* (Çev. Halit Orhun), *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987, s. 113.

⁸⁹ Taner Timur, *Osmanlı Kimliği*, İmge Kitabevi, Ankara 2000, s. 160.

Eğer Türklere bakacak olursanız bunları beter bir halde görürsünüz: inanç yoksunu, kanunsuz, kibirli, barbar, şehvetli, hayvani, hırsız, katil, gaddar; sanattan ve dürüst bir hayat düzeninde yoksun, Tanrı korkusu olmayan kanunsuz, edebiyattan ve bilimden yoksun insanlardır: Kan ve savaş dostudurlar.⁹⁰

Gezgin Fellows'un acımasız önyargılarından kurtulup Türk halkına samimi olarak bağlanması Türk imgesinin olumlu anlamlar kazanmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda Fellows kendinden sonra Türkiye ziyaretinde bulunacak veya Türkiye hakkında bilgi edinecek Avrupalıya Türk halkını olumlu tanıttacaktır. Aslında bu bilgiler Türk imgesi için bir dönüm noktası mahiyetindedir.

Sir Charles Fellows gibi seyyah olan Gabriele Mandel Türklerin dürüstlüğünü anlatan önemli tespitlerde bulunmuştur:

Türkiye'de kopuklar ve dilenciler bulunmaz. Çünkü mutsuzların gereksinimine çare bulunur. Zenginler hapisanelere giderek borçlarından dolayı oraya konulanları serbest bıraktırırlar. Yangın nedeniyle yıkılan ne kadar çok aile yardımlar ile tekrar toplandı. Yeter ki bir caminin kapısına gitsinler acı çekenleri teselli etmek için evler giderler.⁹¹

Gezgin Fellows, diğer seyyahların da Türklerin dürüstlüğünden etkileneceğini şöyle belirtir:

Türklerin dürüstlükleri seyyahı oldukça etkiler. Kendimin ve uşağımın eyerlerini, yemek malzemelerini, koşum takımlarını çadırın dışında bırakmak her zamanki alışkanlığımıydı. Gelip geçen merakla dışarıdaki eşyalara bakmalarına rağmen çadırda korkusuzca uyuduk. Ancak hiçbir özel eşyanın hatta bir ip parçasının bile kaybolmamıştır.⁹²

Fellows, aile içerisindeki dengeleri ve aile bireylerinin konumunu ve birbirlerine karşı tutumlarını dikkatle gözlemiştir. Türklerin birbirlerine karşı tutumları karşısında etkilendiğini dile getirmiştir. Türklerde milli bir alışkanlık olarak vazifelerin babadan erkek oğlu geçtiğini insanlara ailelerin mesleği ile gurur duymalarının öğretildiğini kendi aileleri ve yabancılarla ilişkilerinde sevgi ve şefkatin hâkim olduğunu samimiyetin şüpheye yer bırakmadığı ve dürüstlüğün ve samimiyetin her türlü işte açıklığı beraberinde getirdiğini bildirmektedir. Fellows Türklerin ahlaki değerlerinin yüksek olduğunu bu durumun kendisinde Türklerin karakterine karşı bir yakınlık duymasına sebep olduğunu ifade etmektedir.

⁹⁰ Özlem Kumrular, *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni Türk Korkusu*, s. 53.

⁹¹ Gabriele Mandel, *Anneciğim Türkler Geliyor Hilalin Diğer Yüzü*, (Çev. Nihat Aksoy), İstanbul 2004, s. 51.

⁹² Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 222-223.

Dürüst Türk imgesiyle ilgili olarak Fellows'un şu ifadeleri kaydedeğerdir: "Türklerin dürüstlüğü muhtemelen şaşkırtıcı olmayabilir ama parayı reddetmesi kesinlikle Türklerde göreceğiniz bir karakterdir."⁹³

Türklerin dürüstlüğü ve güvenilirliğini İspanyol Seyyah Pero Tafur şöyle anlatır: "Türkler sözüne güvenilir, asil insanlardır...son derece neşeli, insancıldrlar ve sözü sohbetleri hoştur."⁹⁴ Hem Fellows hemde diğer birçok seyyahın Türklerin dürüstlüğü noktasında hem fikir olmaları ülkemiz ve milletimiz adına sevindiricidir.

Türkler, yine inanışlarının gereği olarak dürüstlüğe çok önem vermektedirler. Bu durum, yaptıkları işlerde, söyledikleri sözlerde, ticaretlerinde, ekonomik faaliyetlerinde kısacası yaşayışlarında, her şekilde açıkça görülmektedir.

Türkler ilişkilerini dürüstlük üzerine kurar ve dürüstlüğe verdikleri önem, dürüstlüğün, Türkler için toplumsal anlamda çok önemli bir ahlak kuralı haline gelmesini sağlamıştır. Bunun yanında alçakgönüllü olmaları başka bir takdire şayan özellikleridir. Bu nedenle para benzeri maddi değerleri kabul etmek, onlar için toplumsal ahlak kuralları açısından yanlış bir davranış olur.

Fellows Türkler için "Parayı hiç umursamazlar; istedikleri tek şey karınlarının doymasıdır."⁹⁵ ifadesini de kullanmıştır. Görüldüğü üzere Türkler, ihtiyaçlarının belirlediği sınırlar çerçevesindeki maddiyatla yaşarlar. Toplumsal kuralları olan alçakgönüllülük ve ihtiyaç duyulan kadar harcama, kişilerin yaşamlarını büyük ölçüde şekillendirmiştir. Türk insanı ihtiyaç duyduğu kadar harcamasını ve israftan kaçınarak tutumlu olmasını aile terbiyesi olarak alır. Bu şekilde açgözlülük ve ileriki boyutlarda hırsızlık türü davranışlar engellenmiş ve toplumsal düzen sağlanmıştır. Herkesin ihtiyacı kadar tüketmesi, ekonomiye de büyük ölçüde katkı sağlar. Böylece eldeki kaynaklar boşa harcanmadan en verimli şekilde değerlendirilmiş olur.

⁹³ Fellows, *a.g.e.*, s. 122.

⁹⁴ Bkz., Aktaran, Ertuğrul Önalp, "İspanyol Seyyahlarına Göre Türk İmajı", *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987, s. 357.

⁹⁵ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 176.

3.3.3. Türklerin Cahilliği

Son yıllara gelene kadar Türkiye’de bazı bölgeler eğitim öğretim açısından oldukça şanslı idi. 19. yüzyılda da dönem itibari ile sadece İstanbul ve çevresi eğitim ve öğretim açısında oldukça iyi şartlara sahipti. Osmanlının başkenti İstanbul aynı zamanda bir kültür kenti konumundaydı. Üst sınıf insanların bulunduğu, Avrupa’dan üst sınıf insanların ziyaret ettiği bir yerdi. Ekonomik ve teknolojik imkânlarının yetersiz olması yüzünden Anadolu’nun büyük bölümü dış dünyaya kapalı durumdaydı.

“İnsan tanımadığının düşmanıdır” atasözünden de anlaşılacağı gibi Anadolu insanı ömründe belki de ilk kez görme fırsatına sahip olacağı Avrupalıyı meraklı ve endişeli gözlerle takip eder, onlara yardımcı olmaya çalışırdı. Fellows bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Muhtemelen insanlar hiç Avrupalı görmemişti, bundan dolayı tüm kasaba bizi görmek için yolumuza çıktılar.”⁹⁶ Günümüzde bile hala Avrupalı görmeyen Türk halkının olması yadırganamaz. Fakat son yıllarda hızla gelişen ulaşım, iletişim imkânları Türk halkına eskiye oranla Avrupa halkını tanıma fırsatını arttırmıştır.

Çok tanınmış bir arkeolog olan Fellows antik kalıntılara karşı Türklerin ilgisizliğini şöyle anlatır:

Türkler size rehberlik yaparlar ve gösterdikleri her şeyin kendilerinin yapmadığını, her bir kalıntıyı da “eski duvar” gibi basit bir isimle tanımlarlar. Antik eserlerin tarihini bilmezler çünkü burayı fethetmişler ve son derece ilgisizler.[...] ⁹⁷

Eski eser merakı her şeyden evvel eğitilmiş insanın ilgi alanına girer. Anadolu insanı için antik bir tiyatronun yâda kilisenin hiçbir kıymeti yoktur. Son yıllarda eski eserlere yabancıların gösterdikleri ilgiden dolayı turizmin gelişmesine koşut olarak yerli halk da kazançlarını artırabilmek amacıyla ilgi gösterirler. Yaşam mücadelesi içinde bulunan Türk halkı etrafındaki tarihi kalıntılara karşı ilgisiz kalmıştır. Yazar Türklerin cehaletini antik kalıntılara gösterdikleri ilgi ile değerlendirme hatasına düşmüştür. Seyyah Fellows, Türklerin cehaletini ve ilgisizliğini yolculuğu esnasında birkaç kez dile getirmiştir:

Türklerin gelenekleri yoktu ve onlar tasavvur edilebilenden daha cahildiler sadece cahil değiller aynı zamanda öğrenmemekte ısrarcıydılar. Köprü,

⁹⁶ Fellows, *a.g.e.*, s. 22.

⁹⁷ Fellows, *a.g.e.*, s. 25.

hamam, su kemeri, tapınak, tiyatro veya mezar gibi inşa etmedikleri tüm yapıları ‘eski kale’ olarak adlandırır.⁹⁸

Gezgin Fellows’un tespitlerindeki Türk halkının cahil olmasının yanında öğrenmeye isteksiz olması, öğrenmek istememesi oldukça ilginçtir. Türklerin ilgisiz olmalarının yanında yeteneksiz Türklerden de bahseder:

Türklerin ufacak bir yaratıcılıkları bile yok, hiçbir aleti ikinci bir iş için başka bir amaçla kullanmazlar ve yeni bir alet gördüklerinde hatta ufak önemsiz bir şey için bile Allah, Allah!* diyerek tepki verirler.⁹⁹

Fellows’a göre yeniliğe kapalı olan Türkler sadece cahil değil yeteneksizdirler. Sir Charles Fellows’un Türklerle ilgili cahillik ifadelerine bir başka seyyah Lady Montagu kısmen katılır fakat “tembelliği ve bilimin olmayışını daha çok Hipokrat ve Montesquieu gibi iklime bağlıyor.”¹⁰⁰ İklimin insanlar üzerinde belli etkilere sahiptir. İklim şartları insanların yaşantılarını önemli şekilde etkilemektedir. Sıcak bölge insanları, güneşin etkili olduğu anlarda özellikle öğle sıcağından uzak durmaya çalışırlar. Bu bağlamda seyahatimiz Fellows genellikle Türkiye’nin güneyinde ve sıcak bölgelerinde, seyahat ettiği için Türklerin cahil veya tembel olduğu kanaatine varması normal karşılanabilir. Bu konuyla ilgili olarak Schiffer “ ‘Şarkın tembelliği’ stereotipini çizmekte ve tembellikte iklimin etkisinin olduğunu önemle vurgulamaktadır.”¹⁰¹ Gezgin Fellows, Türkiye gezisi süresince bazı bölümlerde belirttiği gibi Türkleri cahil olarak nitelemiştir, haklı olabilir belki ama en büyük hatası 19.yüzyıl İngiltere’siyle 19. yüzyıl Türkiye’sini kültürel, sosyoekonomik, ekonomik, farklılıklarını göz önünde bulundurmadan, sadece İngiltere’nin şartlarını ele alarak karşılaştırması ve Türkiye’nin gelişme sürecinde olan bir ülke olduğunu göz ardı ederek ülke hakkında olumsuz yargılar ortaya koymasıdır. Tüm ilim ve fen alanlarında ilerleyen bir Avrupa’yla, değişim süreci içerisinde bulunan Türkiye arasında gözle görülür farklılıklar olması gayet normaldir. Bu bağlamda Türk insanın birçok yeni alet ve donanımı bilmemesi ayıplanmaması gereken bir durumdur.

⁹⁸ Fellows, *a.g.e.*, s. 39.

* Fellows orjinal metinde de Allah Allah! der.

⁹⁹ Fellows, *a.g.e.*, s. 176.

¹⁰⁰ Bkz., Lady Montagu *Şark Mektupları*, (Çev. Ahmet Refik), İstanbul 1998, s. 48.

¹⁰¹ Rheinhold Schiffer, “Bilder türkisher Frauen und Manner in Reiseberichten des 19. Jahrhunderts”, *I. Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Eskişehir 1987, s. 299.

“Allah, Allah!” türü ifadeler Türklerde genellikle şaşırma anlamında kullanılır. O dönemki insanların bilmedikleri yeni bir şeyle, onlara ilginç gelen durumlarla karşılaştıklarında şaşkınlıklarını bu tür ifadelerle anlatmaları son derece normaldir ve bu tür ifadeler hâlâ kullanılmaktadır.

600 yıllık bir imparatorluğun uzun süresi fetihlerle geçmiş, nüfusunun bir kısmı yerleşik düzene son yüzyıllarda geçmeye başlamış, bazısı o yıllarda hala göçebe olarak yaşamaktaydı. Bilim ve sanatta çok az bir kitle ilgilenebiliyordu. Onlarda geleneksel Türk ve İslam sanatları olmuştur. Anadolu’daki medeniyetler ve onların bıraktıkları antika (eski eserler) Türklerin ilgisini çekmiyordu. Bu bağlamda Türk halkının kültür sahibi olmasına veya kendini geliştirmesine tacirlerin etkisi olduğu belirten Lady Montagu şöyle der: “Fakat Türkler, alelumum yanlış ve amiyane ve şayialardan başka bir şey toplamaya muvaffak olamayan tacirlerin sohbetleriyle iftihar ederler¹⁰² görüldüğü gibi tacirlerin Türk halkı üzerinde etkisi bulunmaktadır.

3.3.4. Türklerin Çalışkanlığı

Cahil Türk imgesiyle ilgili tespitlerde bulunan Fellows, aynı zamanda Türklerin çalışkanlığı ile ilgili sözler de söyler: “İnsanların hem denizde hem karada hareketliliği hoştur; arı gibi görünüyorlar ve şehir bir tür arı kovanını anımsatıyor.”¹⁰³ Bilindiği gibi arı bütün kültürlerde çalışkanlığın simgesidir. Yazar “arı” benzetmesi ile Türklerin ne denli çalışkan bir millet olduğunu bu satırlarla itiraf etmiş oluyor. Türkler, tarihleri boyunca sürekli gelişmeye, ilerlemeye yönelik çalışmalar içinde olmuşlardır. Bu durum İslâmiyet’in kabulüyle ivme kazanmış olabilir. Çünkü İslâmiyet, çalışmaya, çalışarak kazanmaya önem vermiş. İnançlarına çok bağlı olmaları dolayısıyla Türkler de çalışmaya çok önem vermişler ve bu şekilde çok kısa sürede gelişmişlerdir.

19. yüzyıl değişim asrı olarak adlandırılır. Seyyah bazı kısımlarda Türklerin cahil olduğunu söylerken burada da çalışkan olduğunu ifade etmiştir. 19.yüzyılın etkisi Türkiye’nin bazı bölgelerinde hızla artarken bazı bölgelerinde yavaş artmaktadır.

¹⁰² Lady Montagu *Şark Mektupları*, (Çev. Ahmet Refik), İstanbul 1998, s.26.

¹⁰³ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 76.

3.3.5. Türklerin Temizliği

Türk toplumu temizliği ve titizliğiyle de birçok seyyahın dikkatini çekmiştir. Birçok konuda Türk toplumuna yön veren din temizlik noktasında da etkili olmuştur. İslam inancına göre temizlik oldukça önemli bir yükümlülüktür. Türk toplumunun temizliği ile ilgili önemli tespitlerde bulunan yazar Fellows konuyla ilgili şunları belirtmiştir:

Türkler hiçbir şekilde kirli insanlar değiller, elleri ayakları ve yüzler her zaman temizdir. Bildiğim hiçbir Avrupa ülkesinde bu kadar az kirliliğe rastlamadım. Fransa, İtalya, Almanya'nın tam tersi bir Türkün tükürdüğünü gördüğümü hatırlamıyorum bile. Hiç kimse bu insanlardan daha çok sigara* içmez ama her zaman ağızlıkla temiz bir şekilde içerler böylece sigara asla dudaklara değmez ve bu yüzden sık sık kibarca arkadaşlarıyla paylaşırlardı.¹⁰⁴

Türklerin temizliği hakkındaki tespitinde Fellows, başka bir konunun da altını çizmiştir. Türklerin sigara içmesi ile ilgili tespitlerinden de anlaşıldığı gibi Türk halkı sigaraya oldukça düşkündür. Bu konuyla ilgili olarak Türk erkeği bölümünde de “[...]erkeklere kahvelerini ve sigaralarını verin, onlar tüm gün boyunca oturup dedikodu etsinler ve tüm işleri karılarına bıraksınlar” ifadelerinde bulunan Edwin John Davis'in ne kadar doğru bir tespit yaptığını anlayabiliriz.

Temizlik konusunda Stanwood Cobb düşünceleri de Fellows'unkinden çokta farklı değildir:

Bunları anlatırken Türkleri dağınıklıkla nitelendiriyordum gibi algılanmak istemiyorum onlar tüm doğulular içinde en düzenli ve en temiz insanlardır. Yüzlerini boyunlarını ellerini ve ayaklarını dini düzen içerisinde yıkayarak kendilerini titizlikle temiz tutarlar.¹⁰⁵

Örf ve geleneklerini nesilden nesile aktaran Türk toplumunun temizliğe önem vermesi, temizlik konusunda çok hassas davranmaları oldukça normaldir. Görüldüğü üzere, Türkler başta vücut temizliği olmak üzere kaldıkları her ortamı, kullandıkları tüm eşyaları büyük bir titizlikle muhafaza etmiş ve temizliklerine çok dikkat etmişlerdir. Günlük alışkanlıklarından, zevk aldıkları hobilerine kadar her türlü durumda temizliğe öncelik vermişlerdir. Küçük yaşlarda aşılana temizlik ve titizlik, sadece bireysel boyutta olmaktan çıkıp toplumsal boyuta ulaşmış, toplumsal

* 19. yüzyılda sigara için tütün ifadesi kullanılır.

¹⁰⁴ Fellows, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁰⁵ *Gerçek Türkler*, s. 75.

ahlak kuralları arasına girmiştir. Bu nedenle tükürmek, kaba, argo konuşmak, etrafı kirletmek, yerlere çöp atmak gibi davranışlar Türklerin ahlak anlayışına göre olumsuz davranışlardır ve bu tür davranışlardan kaçınırlar.

Fellows Türklerin temizliğe dikkatiyle ilgili şunları söyler: “Tepsi kaldırılır kaldırılmaz kırıntı kalmasın diye halı süpürüldü, yiyeceğe asla ayakla basılmaması dini bir kuraldır.”¹⁰⁶

Türklerde temizlik anlayışı, dini bir zarurettir. İnsanlar yiyeceklerin üzerine basmazlar. Bu durum, Türkler için oldukça büyük önem arz etmektedir. Yiyeceklerin üzerine basmamaya özellikle çok dikkat edilir. Bu nedenle etrafta kırıntının kalmaması için ortam sürekli temizlenir. Bu tür kurallara önem vermeleri, titizlik göstermeleri, Türklerin kurallarına ve inançlarına çok bağlı olduklarını ve yaşamalarının her alanında onları uyguladıklarını gösterir.

3.3.6. Türklerin Ağırbaşlılığı

Ağırbaşlı ve olgun tutumlar kişinin muhatabı karşısında kolayca fark edilebilecek vasıflardır. Ağırbaşlılık Türk halkının önemli bir özelliğidir. Türk toplumunda ağırbaşlı tavırlara sahip olanlara daha çok saygı ve hürmet gösterilir. Sir Charles Fellows yaptığı gezisinde Türklerin ağırbaşlılıkları ile önemli tespitleri vardır:

İlk gözlemlerimden oluşan Türk karakteri fikrim tamamen yanlıştı. Tüm sessizlikleri ve ağırbaşlı görünüşleri özellikle daha üst sınıflarda fark ediliyordu. Bunu kahvehanelerde ve hanlarda, her akşam odamda, aynı zamanda yolda bize katılan sayısız yolcu arasında sıklıkla gözlemeleme fırsatım oldu.¹⁰⁷

İngiliz Fellows’un sıklıkla gözlemeleme fırsatına sahip olduğu ağırbaşlılık özelliği Türk halkının önemli bir vasfı olarak bilinmektedir. Türk toplumunda büyüklere saygı önemli bir terbiye unsurudur. Yazarın bu konuyla ilgili tespitleri şöyledir: “Oraya vardığımızda baba, elimizi öpmeye gönderdiği sevimli çocuğuyla içeri girdi. Baba saygıyla beni selamladı, sehpa üzerindeki tepsinin diğer tarafına oturdu.[...]”¹⁰⁸

‘Aile büyüklerine saygı ve ağırbaşlılık’ Türklerde görülen en önemli özelliklerden biridir. Toplumsal ahlak kuralları ve dini kurallarının bir gereği olan bu durum, Türklerdeki ‘saygı’ anlayışının çok büyük önem arz ettiğinin

¹⁰⁶ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 104.

¹⁰⁷ Fellows, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁰⁸ Fellows, *a.g.e.*, s. 112.

göstergesidir. Her şey karşılıklı saygıya dayalıdır ve bu saygıda kusur edilmez. Özellikle aile büyüklerine büyük saygı gösterilmesi gerekir. Örneğin “el öpme âdeti”, bu saygının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve bu tür saygı ifadeleri, zamanla geleneksel bir hal almaya başlamıştır. Saygı, Türklerde ağırbaşlılığın gelişmesine katkı sağlamıştır. Bunun sonucunda gelenek halini alan saygı, Türklerin ağırbaşlılıklarını korumalarını sağlamıştır.

Gezgin Türkiye’de bulunduğu süre zarfında ağırbaşlı olarak nitelendirdiği Türklerin aynı zamanda neşeli ve eğlenceli olduğu ile ilgili önemli gözlemi şöyledir: “Oldukça çok sayıda eğlenceli Türk gördüm, ama bu insanlar bana çirkin şekilde şişman göründüler.”¹⁰⁹ Ağırbaşlı Türklerin eğlenmesini yadırgamayan yazar şişman olmaları karşısında şaşkınlığı belirtmiştir.

3.3.7. Türklerin Dindarlığı

Türk toplumunda gelenek, görenek hatta yaşam tarzına bakıldığında dinin ne kadar etkili olduğu aşikârdır. Dini bir devlet olan Osmanlı Devleti’nin bütün müessesleri gibi gündelik hayatı da bilhassa Tanzimat dönemine kadar İslam dini tarafından şekillendirilmiştir. Din 19. yüzyılda Türk toplumunda çoğu zaman bütün sosyal ilişkileri düzenlemektedir. Herhangi bir Türk’e yaptığı işin sebebi sorulduğunda dinlerinin böyle istediğini söyleyebilir. Bu konuyla ilgili olarak Fellows’un ifadeleri şöyledir: “Karakterlerinin, alışkanlıklarının, geleneklerinin, tutumlarının, sağlıklarının ve insanların tüm hayatının din tarafından şekillendiği görülmektedir.”¹¹⁰ Türk toplumunda dinin katı tutumu ile ilgili gözlemlerde de bulunan Fellows’un ifadeleri şöyledir:

Araştırmamda Putlarla ilgilenmenin Peygamber tarafından kesinlikle yasaklanmıştır. Herhangi bir insanın resmedilmesi Müslümanlar tarafından yasaktır, Bu kanunun katı bir şekilde uygulanması gözlemi sanatın ilerlemesine kesin bir engel olmalı [...]¹¹¹

İslamiyet ortaya çıkmadan ve yayılmadan önce insanlar kendilerine göre ilah ve ilaheler üretmişlerdir. Bu ilahlar ekseriyetle taştan yapılmış heykeller ve putlardan oluşur. Ama bu inanış doğduktan sonra peygamber tarafından bu uygulama kesinlikle yasaklanmıştır. Türk toplumunun bu konu ile benzerlik arz

¹⁰⁹ Fellows, *a.g.e.*, s. 2.

¹¹⁰ Fellows, *a.g.e.*, s. 222.

¹¹¹ Fellows, *a.g.e.*, s. 284.

eden resme tutumunu Seyyah Fellows şöyle anlatır: “Bugün resim yaparken ki bu onların dinlerinde yasaktır.”¹¹² Türk toplumunda tanrının insan figürü olarak tanınması veya resmedilmesi uygun görülmemiştir. Bu tür katı kurallar sanatsal ilerlemenin önüne geçmiştir. Sanatın ilerlemesine büyük bir engel olmuştur. Din toplumu oluşturan aile ve aileyi oluşturan bireyler üzerinde de etkilidir. Bu konuyla ilgili olarak Avusturyalı Murat Efendinin önem arz eden ifadelerini Mehmet Uysal şöyle aktarır: “Türk kadını dindardır, ama onun bu dindarlığı çok nadiren yobazlık derecesinde ortaya çıkar.”¹¹³ Dinin toplumun en küçük yapı birimi olan ailede ve ailenin önemli figürü anne üzerinde ne kadar etkili olduğu göz ardı edilemez bir gerçektir. Dinin toplumun ve Türk halkının her kesimdeki etkisine farklı bir yaklaşımda bulunan Rheinhold Schiffer şöyle demektedir:

Türklerin şehvetperverliği ve tembelliğini açıklamak için elimizde tarihi değer açısından önemli fakat doğruluğu bakımından tartışmaya neden olabilecek 18. ve 19. yy İngiliz seyyahlarından kalma antropolojik teoriler var. Bunlar, kısaca bir ulusun karakterini oluşturan öğelerden hareket etmektedirler:1. İklim 2. Toplumsal kuruluşlar 3. Din.¹¹⁴

Din her ne kadar tembelliği etkileyen faktörlerden son sırada olsa da önemli bir yere sahiptir. Fellows, Türklerin inançlarını yaşayışlarıyla ilgili şu gözlemlerde bulunmuştur: “Duaları evrenseldir ve mekânla sınırlı değildir. Camide olduğu gibi her yerde ve odalarda da yapılabilir.”¹¹⁵ Yeryüzünün her tarafı ibadethane anlayışının yansıması olarak Türk halkı ibadetlerini belli bir mekan gözetmeksizin gerçekleştirir. Türkler ibadetlerini yaparken dini bir önder olmadan bağımsız bir şekilde mükemmel bir sadelik ve gösterişten uzak olarak yapmaktadırlar. Gezgin Schweigger'nin bu konuyla kısmen alaycı ifadeleri şöyledir: “Açık havada kaldıkları yerde onların, Tanrıya hizmetlerini ve dualarını gördük ve buna epeyce şaşıktık, gülmeden kaba hareketlere baktık.”¹¹⁶

Fellows, gezisi esnasında bir camide namazdaki insanlarla ilgili şu tespitte bulunmuştur: “Çıplak ayaklı Türkleri kapının yanında diz çökmüş, caminin

¹¹² Fellows, *a.g.e.*, s. 6.

¹¹³ Bkz., Mehmet Uysal, *Avusturyalı Murad Efendi Biyografisi ve Türkiye Seyahatnamesi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, s. 89.

¹¹⁴ Rheinhold Schiffer, “19. yy. Seyahatnamelerinde Türk Kadını ve Türk Erkeği İmajı”, *I. Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Eskişehir 1987, s. 299.

¹¹⁵ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 222.

¹¹⁶ Margret Spohn, *Her Şey Türk İş*, Almanların Türkler Hakkında 500 Yıllık (Ön)Yargıları, (Çev.Leyla Serdaroğlu), Yapı Kredi Yayını, İstanbul 1996, s. 97.

çevresinde kemerlerde ve lobilerde ibadet ettiklerini görüyorum. Hal ve hareketlerinde (ibadetlerinde) sadakat vardır.”¹¹⁷ İnsanlar Allah’a dua etmek şükretmek için yer ve zaman aramamaktadır. Her şekilde Allah’ı anmaktadır. Yazar Türkleri kutsal mekânları olan camide dinsel faaliyet içerisindeyken –namaz kılarken- betimlemiştir. Türkler dinlerine bağlı oldukları için dinin gereklerini gerçekleştirirken içlerindeki sadakat duygusunu hissettirmişlerdir.

Gezgin C. Fellows İstanbul’u ziyaret sırasında camileri incelemiş ve şu gözlemlerde bulunmuştur:

Camilerde pek çok mermer sütun ve antik şehirlerden lahitler bulunur. Lahitler şimdilerde su sarnıçları olarak kullanılır fakat mermerlerin Anadolu’nun her tarafından taşındığını ve onlar bu ülkenin kalıntıları sayılabilir.¹¹⁸

Arkeolog Fellows, Türkiye’de bulunduğu dönemde Türk mimari yapısını da inceleme fırsatı bulmuştur. Türk mimarisi denince akla gelen en önemli eserler camilerdir. Gezisi boyunca Fellows sık sık camilerle karşılaşmış ve onların mimarisini incelemenin yanında toplum için ne ifade ettiğini de vurgulamıştır. Bu bağlamda Fellows’un Türkiye’de bulunduğu sırada sadece arkeolojik kazılar yapmayıp gündelik ve dini hayatı nasıl gözlemlediğini aşağıdaki alıntı açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Hanın hemen çevresinde cami görülür. Caminin muhteşem minaresinden her beş saatte tekrarlanan ezan, önce Mekke ye yönelir ardından her yöne döner. Ton oldukça uyumludur ve kelimeler sürüp giden bir sesle gecenin derinliğinde göze çarpan ve ciddi bir şarkı sözü yapar anlamı basit ve güzeldir. “Allah uludur! Şahitlik ederim ki Allaktan başka tanrı yoktur. Şahitlik ederim ki Muhammed Allahın elçisidir, Haydi namaza, Haydi güvenliğe, Allah büyüktür. Ezan uzak mesafeden duyulabiliyor, ezan sesi oldukça yüksek, tonu güçlü ve farklı.”¹¹⁹

Ezan o kadar ahenkli uyumludur ki Müslüman olmayanlar bile hayranlıkla dinlemektedir Yazar ezanın basit ve güzel olduğundan, ezan sesinin vurgulu ve etkileyici tonda olduğundan bahsetmiştir. İçeriğinin anlaşılır ve duru olduğunu söylemiştir. Ezan namaz vakitlerinin girdiğini belirtir ve insanları namaza davet eder.

¹¹⁷ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 7.

¹¹⁸ Fellows, *a.g.e.*, s. 69-71.

¹¹⁹ Fellows, *a.g.e.*, s. 25.

Fellows'un dünya dinlerine hakim olması İslam mimarisi ile Hristiyan mimarisi arasında karşılaştırma yapmasını kolaylaştırmıştır: “İlk dönem Hristiyan kilise tarzına benzeyen cami oldukça ilginçtir. Bu camide havari mektupları ilk müritlere okunmuş olabilir.”¹²⁰ Bu tespitten Anadolu'nun birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı kolayca anlaşılır. Fellows'un Türk toplumunun barındırdığı diğer dinlerle ilgili tespiti şöyledir: “Burada üç sınıf insan var, Türkler, Yahudiler ve Hristiyanlar hepsinin kendi dini tatil Günleri var; Cuma, Cumartesi, Pazar.”¹²¹

Türkiye de dini yaşamda hoş görü vardır. Herkes kendi dinini yaşamaktadır. Çünkü dinde zorlama olmaz, Türk devleti hiçbir zaman kendi dinini yaşatmaya zorlamamıştır, Osmanlı'dan gelen bir hoşgörü anlayışıyla her milletin dinine uygun bir şekilde yaşamasına izin vermiş, dinî tatil günlerinde de serbest bırakmıştır.

Türk milletinin diğer dinlere karşı hoşgörüsü hakkında İspanyol seyyah Pero'nun ifadeleri şöyledir: “Türkler adaleti Müslüman, Hristiyan veya Musevi herkese eşit olarak uygularlar...”¹²²

Gezgin Fellows mezarlık kültürüyle ilgili şu ifadeyi söyler: “Türklerin mezarlarının hem başında hem ayakucunda taş vardır, üzerinde sarık veya bez parçası vardır ve servi* dikilir.”¹²³ Türklerin dini inançlarına göre mezarlara önem verilmiştir. Mezarların üstünden geçilmemesi, üzerine basılmaması için mezarların başına ve sonuna taşlar konulur. Mezarların baş kısmının belli olması içinse baş kısma bez parçası ya da sarık bağlanmıştır. Türk halkı arasında sözlü olarak aktarılan kültüre göre servi ince ve uzun bir ağaçtır bu yönüyle elif harfini, o da tekliği yani Tanrı'yı temsil eder. Servi dikilmesinin bir nedeni de bir rüzgâr estiğinde bu ağaç insanın rükû ve secdeye gidişini andırır şekilde eğilip kalkar. Türkler her mezarın başına bir servi dikerek adeta o servinin o ölü için ibadet ettiğini yaratıcıdan onun için af dilediğini ve hatta eğilip kalkarken “hu hu” diye çıkardığı sesi de zikir sesine benzetmişlerdir.

Fellows'un kurban ibadetiyle gözlemi oldukça önem arz etmektedir:

¹²⁰ Fellows, *a.g.e.*, s. 26.

¹²¹ Fellows, *a.g.e.*, s. 7.

¹²² Bkz., Aktaran, Ertuğrul Önalp, “İspanyol Seyyahlarına Göre Türk İmajı”, *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987, s. 359.

* Türk toplumunda daha çok selvi adıyla bilinir.

¹²³ Sir Charles Fellows, *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular In The Province Of Lycia*, London 1852, s. 38.

Bu dini törende birçok insan koyun keserken diğerleri kurbanlarını evlerine taşıyorlardı böyle bir günde evler bugün misafirperverlik yeri olur. İmkani olan her erkek kurban keser diğerleri zengin komşularından bir miktar et alır.¹²⁴

Misafirliğe ve paylaşmaya o kadar önem veriliyor ki bir kurban kesilince misafirlere ikram ediliyor ve fakirlere paylaştırılıyor. Yazar İslam'ın şartlarından biri olan kurban ibadetini anlatmıştır. Kurban kesecek kadar parası olanların kurban kestiklerini, olmayanların ise kurban kesenlerden et aldıklarını söyleyerek dinin sosyal hayatının altını çizmiştir.

3.3.8. Türklerin Gündelik Hayatı

Gündelik hayat, bir toplumun kültürünü oluşturan temel yapı taşlarından birisidir. Türk toplumunda özellikle 18. ve 19. yüzyılda insanlar özellikle, yün, zeytin ve incir gibi farklı tarım ürünleriyle beslenme ihtiyaçlarını karşıladıklarını Fellows şöyle anlatır: “Pamuk temel ürün olarak görünmektedir.”¹²⁵

Fellows gezdiği bölgelerde ne tür ürünlerin yetiştiğini ve bunların önemli ürünler olduğunu anlatır: “Yeşillik hızla gelişmekte, bodur sarı salkım yaprak açmaktaydı, zeytin ve incir vahşi yetişmektedir. Biz pamukla dolu deve birçok konvoylarıyla karşılaştık. Her deve günde 300 ve 60 okka yani yaklaşık yarım ton pamuğu durmaksızın taşıyorlar.¹²⁶ Yine bu konuyla ilgili olarak “çam ve ceviz ağaçları vardı, şehrin 50 mili zeytin ağaçlarıyla kaplıydı ki zeytin Asya bölgesinin bu kısmında temel ticareti sağlıyor”¹²⁷ der.

Yerleşik hayatta olmayan göçebe Türkler, tarımsal faaliyetlerini de yabancı bitkilerden sağlamışlardır. Bu nedenle tarım faaliyetlerini ekip dikmek yerine, vahşi yetişen bitkilerin ürünlerini toplayarak sürdürmüşlerdir.

Türkler genelde hayvancılık ve tarımla uğraşmışlardır. Buldukları bölgelerin genelde soğuk ve karasal olması nedeniyle tarım ve hayvancılık üzerine yoğunlaşmış, ekonomilerini bu faaliyetler üzerine kurmuşlardır. İklim şartlarının soğuk olması, hayvanlardan giyinme amaçlı yararlanılması ile sonuçlanmıştır.

¹²⁴ Fellows, *a.g.e.*, s. 59.

¹²⁵ Fellows, *a.g.e.*, s. 20.

¹²⁶ Fellows, *a.g.e.*, s. 31.

¹²⁷ Ibid.

Soğuktan korunmak için hayvanların kürklerini kullanmışlardır. Bu nedenle kürk, onlar için büyük önem arz eder.

Fellows değişim yüzyılı olan 19. yüzyılda zirai noktalardaki değişiklikleri fark etmiştir ve şu ifadeyi belirlemiştir: “Bugün şehirdeki zirai aletlerin bazılarını gözlemlene fırsatım oldu [...]”¹²⁸

Yapılan çeşitli seyahatler, ticaretle gelişen kültürel ilişkiler sonucunda Türkler bu tür ilişkiler içinde buldukları ülkelerin yemek kültürlerini, danslarını, kıyafetlerini kendi toplumlarına taşımışlardır. Kendi toplumlarında, farklı kültürleri aynen yaşatmışlardır.

3.3.9. Türklerin Giyim Kuşamı

Osmanlı toplumunu oluşturan kitleler, giyim kuşam açısından zengin bir kıyafet çeşitliliği oluşturur. Yazar bu durumu fark eder bu giyim kuşam zenginliği ülkede mevcut olan dini grupların varlığı ile izah eder: ve bu konu ile ilgili şunu söyler: “Farklı tarikatlar ve mezhepler kıyafet çeşitliliğine sebep olmuştur bu da ilginçtir.”¹²⁹

Dinin farklı yorumlanması, farklı dinlerin olması farklı kurallar oluşturmuş, bu kurallarda, toplum içi birtakım farklılıkları oluşturmuştur. Bu nedenle farklı giyim tarzlarının, farklı yemek kültürlerinin, farklı toplumsal kuralların oluşması olağandır. Türklerde de İslâm’ın farklı yorumlanması neticesinde ortaya çıkan mezhepler, farklı giyim tarzlarını mevcut kılmıştır.

Fellows giyim kuşamla ilgili önemli tespitlere dikkat çekmiştir; “Elbiseler fevkalade süslenmişlerdir, Bir Türk bir ceket için on beş, yirmi pound vermenin olağanüstü bir durum olduğunu düşünmez.”¹³⁰ Yine bu konuyla ilgili şunları belirtir; “Doğudaki insanlar elbiseye para ayırmıyorlar.”¹³¹ Fellows, Türkiye’yi ziyaretinin ilk günlerinde Türk giyim kuşamı için olumlu ifadeler kullanırken ilerleyen günlerde bu düşünceleri değiştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda yazarın kendisiyle tenakuza düştüğü epizotlar da mevcuttur. Fellows’un gezisinin başladığı yer olan İzmir’deki halkın giyim kuşamı ile ilgili olumlu düşünceleri daha

¹²⁸ Fellows, *a.g.e.*, s. 51-52.

¹²⁹ Fellows, *a.g.e.*, s. 2.

¹³⁰ Fellows, *a.g.e.*, s. 2.

¹³¹ Fellows, *a.g.e.*, s. 66.

sonrasında ziyaret ettiği yerlerde değişmeye başlaması muhtemelen ekonomik ve sosyolojik durum farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Türkiye Seyahatnameleri isimli eserdeki şu ifadeler oldukça önemlidir:

Eski Türkiye ile yeni Türkiye mücadelesi kıyafette aydın olarak görünüyor. İhtiyar Türk hala sarıklı, kaftanlı ve an'ane uygun olarak sarı çedik papuçludur. Uyanık Türk, çenesine kadar düğmeli siyah ve uzun padesü (İstanbul) ve pantolon giyer; başında sadece bir fes vardır. Bunların arasında da gençler, cüretkâr delikanlılar, kapalı ve uzun istanbulinleri atmış, göğsü açık redingot giymektedirler. Ayaklarında açık renk pantolonlar, boyunlarında zarif giravatları ve ellerinde bastonları vardır; yaka deliklerine de bir çiçek ilâştirilmiştir.¹³²

Gezgin Fellows ile yaklaşık aynı zamanda Türkiye'de bulunan Edmondo de Amicis'un ifadeleri Fellows'un kendisiyle tenakuza düşmesini haklı çıkarır niteliktedir. Seyyahların tespitlerinden de görüldüğü gibi halkın bir kısmı geleneklere bağlı kalırken diğer kısmı yavaş yavaş değişime ayak uydurmaya başlamıştır. Değişim yüzyılında Türkiye'de bulunan seyyahların giyim kuşamdaki çeşitliliği gözlemlenmeleri kaçınılmaz olmuştur.

¹³² Edmondo De Amicis, *1874 de İstanbul*, (Çev: Reşad Ekrem Koçu), Aydınlık Basımevi, İstanbul 1938, s. 16.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Türklerin tanınma araçları ya da şekilleri, Türkler hakkındaki fikirlerin şekillenmesinde birebir etkilidir. Avrupalı devletlerin ve Avrupa insanının Türkler ile karşılaşma mekânı olarak herhalde ilk akla gelen yer, savaş alanları olmaktadır. Bu mekânın dışında devletlerarası münasebetler çerçevesinde karşılıklı gidip gelen elçiler, gezginler, tacirler ve denizciler önemli bir tanıma ve tanışma aracıdır.

Avrupayla Türklerin ilk karşılaşmaları savaşlarla olduğundan dolayı, Türkler genellikle barbar, cani, kana susamış, gibi olumsuz bir imaja sahiptiler. Uzun yıllar süren kötü Türk imajı neşriyatın etkisiyle seyyahları olumsuz yönde etkilemiştir.

Özellikle 19. yüzyıldan itibaren Anadolu'yu ziyarette bulunan seyyahların sayısı her yıl daha da artmaktaydı. Ziyarette bulunan tarafsız gezginler Türk imgesine olumlu katkı sağlamışlardır. Olumlu Türk imgesi çizen gezginlerin Türkiye ziyaretleri esnasında en çok üzerinde durdukları özellik Türklerin konukseverliği, dürüstlükleri ve ağırbaşlılıklarıdır.

19. yüzyıldan itibaren Türkiye'ye gelen gezginler Türkiye ve Türkleri hem eleştirmişler, hem de övmüşlerdir. Çalışmamıza kaynaklık eden Sir Charles Fellows Türklerin “çok misafirperver” olduğunu birçok kez dile getirmiştir ve bu misafirperverlikten duyduğu memnuniyeti anlatmıştır. Diğer taraftan Türklerin “cahil ve beceriksiz” olduğunu bildirmiştir.

Gezgin Sir Charles Fellows'un toplumun karakter yapısıyla ilgili en önemli gözlemlerinden biri misafirperverliktir. Fellows Türklerin misafirperver tavrına paşadan çadırdaki yaşayan bir Türk'e kadar her makamdaki insanda gördüğünü ve karşılık beklemediğini bildirmekte, din, milliyet veya zengin fakir ayırmadan Türklerin tek düşüncesinin “yabancıların karnını doyurmak” olduğunu ifade etmektedir. Türk deyince akla gelen ilk özelliklerden biri haline gelen misafirperverlik, yüzyıllar boyunca değişmemiş ve günümüze kadar devam etmiştir.

Fellows seyahatlerinde Türklerle ilgili önemli bir özelliğinde dürüstlük olduğunu bildirmiştir. Gezgin seyahatlerinde gerekli olan eyer, yemek malzemeleri,

koşum takımları gibi donanımları dışarıda bırakıp uyuduklarını, bir ipin bile kaybolmadığını bildirmektedir.

C.Fellows, Türkiye'ye gelmeden önce Türklerin zalim karakterli olduğunu düşündüğünü bildirdikten sonra bu durumun hiçte düşündüğü gibi olmadığını, yaptığı seyahatler ve tecrübeleri neticesinde anlamıştır. Fellows, Türklerin ahlaki değerlerinin yüksek olmasının kendisinde Türklerin karakterine karşı bir yakınlık oluşturduğunu belirtmektedir. Gezgin, Türklerin mantıklı ve kültürlü, kişisel olarak temiz, giyimlerinin süslü ve zevk sahibi insanlar olduklarını da söylemiştir. Bunun yanında Fellows, halkın hepsinin son derece doğal ve dikkate değer kibarlığının bulunduğunu, toplumun genel olarak mükemmel bir huzur içinde olduğunu ve köylülerin de genellikle utangaç tavırlar gösterdiğini, köylüler arasında bile kültürlü kişilerin bulunduğunu bildirmektedir. Türkiye'yi ziyaret eden gezginler, Türklerin işlerinde dürüst davrandıklarını bunun dinlerinin bir sonucu olduğunu belirtirler.

Gezginlerin Türkler hakkındaki olumsuz önyargılarının, Türkiye'ye gelip, Türkleri tanıdıktan sonra değiştiği anlaşılmaktadır. Fellows, Türklerin karakterleriyle ilgili ilk izlenimlerinin yanlış olduğunu fark ettiğini bildirdikten sonra hepsinin az konuşan, ağırbaşlı insanlar olduğunu ve Türklerle bulunduğu her ortamda bu özellikleri gördüğünü ifade etmiştir.

Fellows, Türkiye'ye ilk geldiğinde kendisinde Türklere karşı mevcut acımasız önyargıların üç ay içerisinde önemli derece değiştiğini itiraf etmiştir. Ayrıca Türkler arasındaki doğruluk, dürüstlük ve iyilikseverlik gibi güzel huylular sayesinde Türklere gönülden samimiyetle bağlandığını söylemekten çekinmemiştir.

Fellows'un ifadelerinden de anlaşıldığı üzere XIX. yüzyıl İngiliz gezginleri, Türkler ve Türk karakterine karşı önyargılarla Osmanlı topraklarına gelmişler, fakat Türkleri yakından tanımaya ve Türklerle temas kurmaya başlayınca Türklere karşı olumlu düşünceler beslemeye başlamışlardır.

Gezgin, Türklerle doğrudan doğruya iletişim kurmanın daha yararlı olduğunu belirtmiştir. Okuyucularına, hakkında çok kötü şeyler söylenen Türkleri yanlış tanımamak için mutlaka Osmanlı ülkesine gidilmesi gerektiği onun gibi pek çok gezgin tarafından vurgulanmıştır. Keza Türkçe bilen gezginlerin geneli, Türkleri daha doğru ve yakından tanımış, buna bağlı olarak Türkler hakkında çok fazla olumsuz önyargı içeren fikirler ileri sürmemişlerdir. Bu gezginler, Türklere

genel anlamda saygıyla bakmaktadır. Dolayısıyla Türkçe öğrenen, gezginlerin Türklerle ilgili kanaati her zaman daha olumlu olacaktır.

Türkçe bilmenin dışında tercümanların da güvenilir ve iyi Türkçe bilmesi son derece önemlidir. Fellows, Türklerle ilişkilerin en iyi düzeye ulaşması için Osmanlı ülkesinin insanlarını sosyal ve ahlâkî açıdan iyi tanıyan tercümanlara ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Ancak tarafsız ve önyargısız seyyahların Avrupadaki “olumsuz Türk” imajını bir nebze olsun bertaraf etmesi, daha gerçekçi bir Türk ve Türkiye imgesinin ortaya çıkmasına vesile olacak olmasını görmek bizleri umutlandırıyor.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- ALTINDAL, M., *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar, İstanbul 1994.
- AMICIS, E., “Türkiye Seyahatnameleri 1”, *1874 de İstanbul*, Çev. Reşad Ekrem Koçur, Aydınlık Basımevi, 1938.
- ARUNDELL, F. V. J., *Discoveries in Asia Minor Including A Description of The Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia*, London 1834.
- AYBET, Ü., G., *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530–1699)*, İstanbul 2003.
- AYTAÇ, G., *Gezi Notları Seçkisi*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.
- BOBOVIOUS, A., *Topkapı Sarayı 'nda Yaşam*, Çev. Ali Berktaş, İstanbul 2002.
- COBB, S., *Gerçek Türkler*, Çev. Hasan Kaya, Maviyağaç, İstanbul 2006.
- DAVIS, E., J., *Life in Asiatic Turkey*, Adamant Media Corporation, London 1879
- DOĞAN, İ., *Osmanlı Ailesi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.
- FARRERE, C., *Türklerin Manevi Gücü*, Çev. Cengizhan Orakçı, Elips Kitap, Ankara 2004.
- FAROQHI, S., *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı, İstanbul 2005.
- FELLOWS, Sir Charles, *Travels and Research in Asia Minor, More Particularly in The Province Of Lycia*, Londra 1852.
- LANCKORONZİ, K. G. V., *Pamphylia ve Pisidia Kentleri*, Çev. Selma Bulgurlu Gün, Graphis Matbaa, İstanbul 2005.
- İLDEM, E., A., *Fransız Gezginlerin Gözüyle Türkler ve Yunanlılar, 19. Yüzyılın İlk Yarısında Fransız Gezginlerin Yapıtlarında Karşılaştırmalı Türk Yunan İmgesi*, Boyut Kitapları, Kasım 2000.
- KABBANİ, R., *Avrupa 'nın Doğu İmaji*, Çev. Serpil Tuncer, Bağlam Yayınları, İstanbul 1993.
- KUMRULAR, Ö., *Dünyada Türk İmgesi*, Kedi Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

- KUMRULAR, Ö., *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökeni Türk Korkusu*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
- KUTLU M. N., *Türkiye'de Bir Gezgin Şövalye Nogales Mendez*, İstanbul 2000.
- LÖSCHBURG, W., *Seyahatin Kültür Tarihi*, Çev. Jasmin Traub, Dost Kitabevi, Ankara 1998.
- LENNEP, H. J. V., *Travels in Little-Known Parts of Asia Minor; with Illustrations of Biblical Literature and Researches in Archeology*, Adamant Media Corporation, London 1870.
- MUŞMAL, H., *Yabancıların İzinde Osmanlı: Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar*, Konya 2009.
- ORTAYLI, İ., *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- _____, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2007.
- _____, *Gelenekten Geleceğe*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖNALP, E., *Perulu Bir Gezginin Gözüyle 1862 yılında İstanbul*, Ankara 2000.
- PINAR İ., *Gezginlerin Gözüyle İzmir XVII. Yüzyıl*, Akademi Kitabevi, İzmir 1998.
- SKENE, J. H., *Anadol; The Last Home of The Faithful*, Adamant Media Corporation, London 1853.
- SPOHN, M., *Her Şey Türk İşi*, Almanların Türkler Hakkında 500 Yıllık (Ön)Yargıları, (Çev.Leyla Serdaroğlu), Yapı Kredi Yayını, İstanbul 1996.
- SPRATT T.A.B, FORBES E., *Milyas, Kibyrtis ve Likya'da Yolculuklar 1-2*, Çev. Doğan Türker, İstanbul 2008.
- ŞAHİN, G., *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*, Gökkuşe, İstanbul 2007.
- SCHIFFER, R., *British Travellers in 19th Century Turkey*, Amsterdam 1999.
- ŞEYHUN, M. H., FIRAT, S., *Lycia through the eyes of European travellers*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2003.
- ŞEYHUN, M. H., İŞİN, E., *Pamphylia through the eyes of European travellers*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2006.
- _____, *Caria through the eyes of European travellers*, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2005.

TİMUR, T., *Osmanlı Kimliği*, İmge Kitabevi, Ankara 2000.

Hüner Tuncer, *19. yüzyılda Osmanlı Avrupa ilişkileri*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2000.

ULAĞLI, S., *İmgebilim Öteki'nin Bilimine Giriş*, Sinemis Yayınları, Ankara 2006.

UYSAL, M., *Avusturyalı Murat Efendi Biyografisi ve Türkiye Seyahatnamesi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004.

WHEATCROFT, A., *Osmanlılar*, Çev. Mehmet Harmancı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1996.

Makaleler:

AKKANAT, C., “Seyahatnameler”, *Kültür Dergisi-Seyyahlar ve Seyahatnameler Özel Sayısı*, Sayı 13, s. 5-6, 2008–2009.

GÖKYAY, Ş., O., “ Türkçede Gezi Kitapları”, *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi*, *Gezi Özel Sayısı*, 1 Mart 1973, s. 457-465.

GÖYÜNÇ, N. I. “Prof. Dr. Göyünç’ün Konuşması” *Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No.221, Eskişehir, 1987, s. 91-94.

HEPPNER, H. I. “Aydınlanma Çağında Batılılarda Türk İmajı” *Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No.221, 1987, s. 97-106.

KODAMAN, B., “Osmanlı Siyasi Tarihi (1876–1930)”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, (red. Hakkı Dursun Yıldız), Çağ yayını, C.XII, İstanbul 1993, s. 20–26.

MUMCU, A., “Prof. Dr. Ahmet Mumcu’nun Kouşması” *Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No.221, 1987, s. 83-90.

ORTAYLI, İ., “Doç. Dr. İlber Ortaylı’nın Konuşması” *Uluslar arası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No.221, 1987, s. 115-128.

ÖNALP, E., “İspanyol Seyyahlarına Göre Türk İmajı”, *I. Uluslararası Seyahatnamelerde Türk ve Batı İmajı Sempozyumu Belgeleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:221, Eğitim Fakültesi Yayınları No:6, Eskişehir 1987,

Uysal, M., *Kurmaca Olmayan Bir Ebedi Tür: Gezi Notları*, Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-, Sayı: 9-10, 2003.

Diğer :

Tezler:

YILMAZ, Ö., *Batılı Seyyahlara göre Trabzon (1808-1878)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2006.

YÜKSELOVA, Z., *İngiliz Kadın Seyyahlarından Lucy Mary Jane Garnett'in Seyahatnamesi ile Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey'in Hatıralarına göre XIX. Yüzyılın Sonunda Türk Gelenekleri ve Göreneklere*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004.

ŞAHİN, N., *Batı Seyahatnamelerine Göre XIX. Yüzyılın Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile*, Ankara 2007.

EKLER

EK.I. ALINTILAR

EK.II. HARİTALAR

EK.I.

35. The scenery of Lydia and Mysia is varied and beautiful, its hills being well wooded, with splendid forest-trees In the forms of the mountains there is more of beauty than grandeur; and the peculiar feature is the great contrast or division between the hills and valleys, the latter being so level as to appear formed by lakes.

36. The town has a great number of minarets of mosques, and more and better public buildings than Smyrna. I am now in a very fine building, the public khan. It is as extensive as any Italian palace, and built entirely of stone and iron

39. In Bithynia the scenery is of a bolder character; its fine mountain range of Olympus giving it a resemblance to Switzerland; its valleys are also rich, with luxuriant woods.

42. The flat-topped hills and immense table-lands of Phrygia, from their great elevation, often swampy and seldom bearing a tree, present more of the wild and dreary than of the picturesque. Pisidia, including the Taurus range, again partakes with Bithynia of the Alpine character, but the woods in this district are not so finely grown.

44. The extreme beauty of Pam-phylia is derived more from distant effects than near views. The limestone mountains which form the distant horizon shoot their jagged peaks of silvery rock, or capped with snow, against the clear sky, while their bases are washed by the blue ocean, which they inclose in their wide-stretched arms.

45. Adalia, which is called by the Turks Atalia, I prefer to any Turkish town that I have yet visited; every house has its garden, and consequently the town has the appearance of a wood,—and of what ? orange, lemon, fig, vine, and mulberry, all cultivated with the artificial care of a town garden, and now in fresh spring beauty.

48. Lycia is more mountainous, and resembles, but far exceeds in the boldness of its cliffs and the richness of its vegetation, the scenery of Parnassus. Its valleys, and particularly that of the Xanthus, are of peculiar beauty.

52. Caria abounds in scenery of the most picturesque kind, its coast being broken into bold headlands, whose ranges, continued into the sea, rise in rocky islands. The south-east of Lydia is less beautiful, and much resembles Sicily or Calabria; but on approaching Smyrna this district has valleys equal to those near Salerno or Naples. The artist visiting Asia Minor would be richly rewarded

55. The women although they contrive to have good view of strangers at a distance cover up all but one eye as they approach and some are always thus ensconced having a horse hair mask or cowl over the part of the face and the lower part concealed in the same white sheet which covers the rest of the body.

58. The women here are far more shy than in the large towns; they never leave even an eye exposed, and generally retreat into some shelter when jnet by a man; and if this be in the road, they turn their faces to a bush until he has passed. As I was passing along the street, a woman hastily called out to a child of six years old, " The Ghiaour coming!" and it was snatched within the door, which she shut. This term, my servant tells me, cannot be translated literally; it means more than infidel, for which the Turkish word is Rayah; Ghiaour was interpreted to me to mean a man without a soul, without a God: thie word is used as a bugbear to children.

59. The mother was young and of a peculiar beauty; with much elegance and softness, jet with the dignity of a Meg Merrilee; she had somewhat of the Gneco-Egyptian style of face, the features being rather long. Her hair, which was formed into a band round her head and partly plaited, flowed with a long handkerchief down her back. Her clothes were loose and few; the breast was open, and the legs bare from the knee; the arms also were exposed. With this appearance, even of poverty in the dress, there was at the same time a considerable display of wealth; on one of her wriste I saw three broad gold bracelets, or bands of plain gold, about three-quarters of an inch wide, and on her neck other gold ornaments. A bunch of fresh flowers was stuck into the hair, a very common ornament among the people

throughout Turkey; it is placed so carelessly, and still with so much taste both as to position and selection of colours, that a stranger cannot but be struck with it; and this is done without the aid of a glass, for there can scarcely be one in the whole country: [...]

61. The work is chiefly done by women, a delicate hand being required throughout the process; [...]

70. I saw a child whose clothes must have cost sixty or seventy pounds the embroidery being a mass of gold and one set of clothes was put over another, the child was not above eight years old but probably the pet of some wealthy Merchant.

71. At Syra a little boy, eight or nine years of age, acted for an hour as cicerone to our party, and on dismissing him I gave him a piastre, a coin of less value than twopence halfpenny of our money ; on taking it he looked gravely in my face, and tears glistened in his eyes; he kissed my hand, and then pressed it to his forehead : it would require a far larger sum here to obtain such an expression of gratitude.

72. The children are still brought up national prejudices; they hoot after a European and call him Frank, Frank-dog. and other such epithets.

73. Governor was ushered into the room. He takes every opportunity of showing respect to the English, and now came to request to be allowed to go to the ball with the Consul. He is an old, merry-looking fellow, but yet with the appearance of deep cunning. He was dressed for the ball in the very undress costume of the Turkish Government,—blue cloth clothes and red cap ; but he was distinguished by a splendid locket of diamonds, and rings of the same stone. As soon as he had, by his interpreter, welcomed us all, his pipe-bearer handed him his pipe, which was of great value, having the mouth-piece of lemon-coloured amber, encircled with diamonds.

74. I observed the men who were working the lathe, in turning the amber mouth-pieces for the pipes, press the chisel always with the toes, which were applied as quickly and dexterously as the fingers. With all paws together at work, they reminded me of the Sun Bears at the Zoological Gardens eating an orange. The

tailors iron their work by putting one foot into the iron, and working it about, while with their hands they are arranging the plaits and braiding. The weight carried by the portes in Smyrna is wonderful; I never saw such burdens borne by men, or men apparently so able to bear them; the development of muscle in their naked legs amounts almost to deformity.

77. I have seen the Sultan today: he is certainly, considering the people whom he governs, one of the most wonderful men of the age. The Sultan does not appear to be above fifty years of age; he has a short, trim, black beard, site extremely well and upright on his horse, and looks as if he would in the natural course of life see many more years of change

78. I observed several young soldiers idling about the village : their costume is worn in a most unbecoming manner; they are dressed in children's short-waisted jackets, of various colours, but mostly grey; they have no stocks or shirts, and the white lining of their red fezes is pulled over their ears; the trousers, which are the peculiar pride of the modernized Turk, are of white, but often so wide in the waist that they drag, and hang loosely round the loins; the boots, which are yellow, generally dirty, and trodden down at the heel, are intended to be worn as our Wellington boots; but the Turks always push the loose bottoms of their trousers into them [...].

79. I am now in a little room in the khan at Soma, where, on my return, I found a couple of excellent wild ducks ready for my dinner, which soon disappeared

80. Thinking that I was a Milordoa, I suppose, he sent from his own house a handsome dinner in the Turkish style. On a large round tray of copper, tinned, was a tureen of soup, a dish of rice, and one of olives, with a supply of bread and some sweets.

81. When the traveller arrives, the owner of the house, or servant appointed by the authorities, sweeps out the room and puts down a mat, the only article of furniture provided.

82. The people through the whole of this district are in a very wild state; but still the natural, or at all events religiously habitual character of hospitality is prominent; perhaps fear may be the next leading feature.

85. We asked for something to eat, and in a short time appeared, dish by dish, a curious but very good dinner. Three of the peasants brought bowls of soup; four others dishes of eggs, some fried with little pieces of meat, others with butter, or simply poached.

86. Among the hospitable presents that I have frequently received on my journey, was a simple preparation of cream used in this country, and made from the milk of the goat or buffalo, which I have not very much liked [...]

87. How different are now my feelings towards the Turks, from those uncharitable prejudices with which I looked upon them on my first arrival at this place! To their manners, habits, and character, equally as to their costume, I am become not only reconciled, but sincerely attached; for I have found truth, honesty, and kindness, the most estimable and amiable qualities, in a people among whom I so little looked for them.

92. Their honesty next strikes the traveller. It was my constant habit to leave on the outside of my tent the saddles, bridles, cooking apparatus, and everything not required within, where I and my servant slept without the least fear of losing anything, although persons were passing by and gratifying their curiosity by examining my property. I never lost even a piece of string.

93. The honesty perhaps may not be surprising, but the refusal of money is certainly a trait of character which has not been assigned to the Turks.

95. They are exceedingly careless about money; having enough to eat, they wish for nothing more.

96. Probably the people had never seen Europeans, for the whole town came out to look at us.

97. The Turks take you round, and show all they have not themselves built, calling every ruin by the simple name of the "old walls." They know nothing of traditions, for they are only conquerors here, and extremely ignorant [...]

98. The Turks have no traditions of the country, and are more ignorant than can be conceived, being not only unlearned, but resolved not to learn. They call all buildings which they have not themselves constructed, whether bridge, bath or aqueduct, temple, theatre or tomb, all *Essky kalli*, " old castle."

99. The Turks have not the least ingenuity: they never apply any instrument to a double purpose, and if they see any contrivance which is new to them, they exclaim, "Allah .' Allah!" even about the merest trifles.

103. The activity among the people, both on land and water, is amusing; they seem like bees, and their city somewhat resembles a hive.

104. The Turks are by no means a dirty people; their hands, feet, and faces are always religiously kept clean. I know no European country where there is so little annoyance from offensive impurities in the streets. I do not remember ever seeing a Turk spit; what a contrast to the manners of France, Italy, and Germany! Yet none smoke more than this people, but they smoke in a cleanly manner, always with a mouth-piece; so that the pipe never enters the lips, and may therefore be, as it often is, without indelicacy, handed to a friend.

106. As soon as the tray was removed, the carpet was swept, lest any crumbs should have fallen, it being a religious law never to tread on food.

107. The opinion that I formed of the Turkish character from my first observations of their manners was a totally mistaken one. All their taciturnity and dignified appearance is assumed, more particularly in the higher classes. This I have had frequent opportunities of observing in the khans and coffee-houses, and in my own rooms each evening, as well as among the innumerable companions by whom we are joined on the road.

108. When the time arrived, the father entered with his pet child, who was sent to kiss my hand, or put it to her lips and forehead; the father, respectfully saluting me, took his seat on the opposite side of the tray [...].

109. I beheld a whole city of Turks, a very gay scene; but the people struck me as being disgustingly fat.

110. The character, habits, customs, manners, health, and whole life of the people appear formed by their religion.

111. On inquiry, I found that the Prophet has strongly forbidden the dealing in idola, and any representation of man is looked upon as such by the Mussulman; the owner therefore did not choose to offer it to me himself. The strict observance of this law must be a constant obstacle to the progress of art[...].

112. Today, whilst I was sketching, (which is an act forbidden by their religion,)

117. I see the Turks barefooted, and kneeling round the doors and in the colonnades and lobbies round the mosques; there is much devotion in their attitudes and appearance.

118. The mosques contain many marble pillars, and sarcophagi from ancient cities; the latter are now used as cisterns; but these marbles have been transported from all parts of Asia Minor, and can only be looked upon as remains of the country at large.

119. In the immediate vicinity of a khan is always to be seen a mosque, from whose picturesque minaret the Adan, or call to prayer, is repeated every five hours; first addressed towards Mecca, and afterwards to each of the cardinal points. The tone is very harmonious, and the words are dwelt upon with a prolonged sound, making in the stillness of the night a chant which is solemn and striking; its meaning is simple and beautiful: "God is most great!" "I testify that there is no deity but God!" "I testify that Mahomet is God's apostle! Come to prayer; come * to security! God is most great: there is no deity but God!" and the voice may be heard at a great distance, the elevation being considerable and the tone powerful and distinct.

120. The most interesting is a mosque, from its style doubtless a church of the early Christians, in which the Epistles may have been read to the first disciples.

121. The three classes of people here, the Turks, Jews, and Christians, have each their own Sabbath,—Friday, Saturday, and Sunday.

123. The Turk's grave has a stone at the head and foot, with a turban or rag upon it, and is planted with cypress-trees.

124. The next scene of this religious ceremony (for the firing the guns was one) I observed in walking to Abydos; numbers of people were killing sheep, and others were carrying the bodies of their sacrifice to their homes, which on this day are the scene of hospitality. Every man who can afford it kills a sheep; others receive parts from their richer neighbour.

125. Cotton seems the principal produce.

126. Vegetation is rapidly bursting into life; the laburnum, which is here dwarf, is coming into leaf; the olive and fig grow wild. We met several caravans of camels, loaded with cotton. Each camel carries three hundred and sixty okes, or about half a ton weight, for a day together without stopping to rest.

127. There were a few walnuts and pines, and the country for fifty miles was covered with olives, which still furnish the principal trade of this part of Asia Minor.

128. I have today had an opportunity of examining some of the agricultural implements of the country [...].

129. The variety of costume occasioned by the different orders or sects of the Turks is quite curious.

130. The dresses are splendidly embroiered a Turk thinking it nothing extraordinary to give fifteen or twenty pounds for a jacket.

131. The people in the East spare no expense in dress.

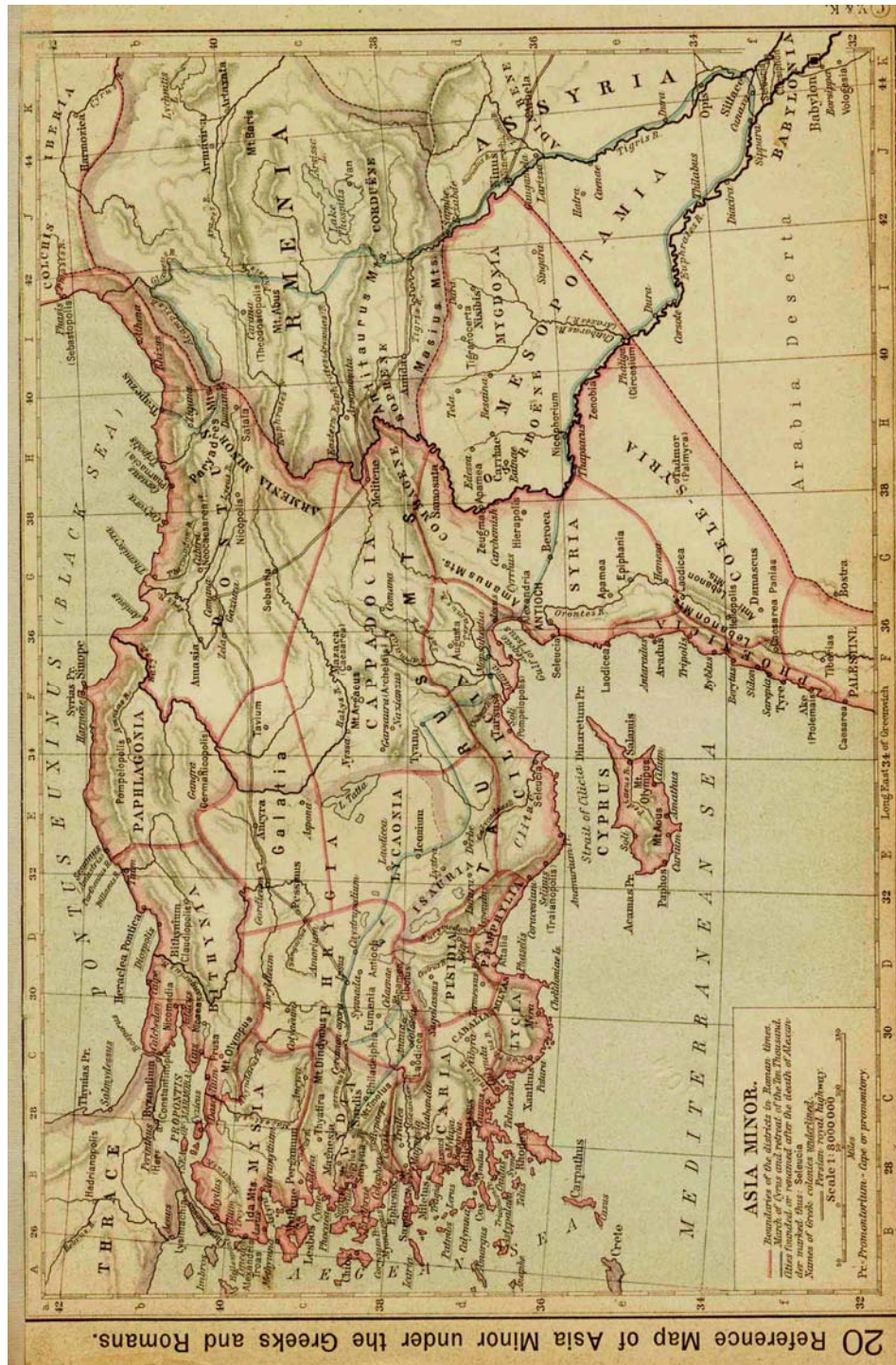
EK II. HARİTALAR

EK II. I, Asia Minor

Kaynak: <http://www.bible-history.com/maps/Map-Asia-in-Roman-Times.jpg>
 (Erişim tarihi: 12.07.2010)

EK.II-II Asia Minor

Kaynak:

http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/asia_minor_p20.jpg

(Erişim tarihi: 12.07.2010)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Hasan Serkan KIRCA

Doğum Yeri : ANTALYA

Doğum Yılı : 1980

Medeni Hali Evli:

Eğitim Durumu:

Lise: Özel Yılmaz Lisesi 1994–1998

Lisans: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Anabilim Dalı 1998–2002

Yüksek Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi Batı Dilleri Ve Edebiyatı Bölümü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 2008–2010

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

1. İngilizce Çok İyi

2 Almanca Orta

İş Deneyimi:

2002 (Eylül) - 2003 (Haziran) Özel Ufuk İlköğretim Okulu İngilizce Öğretmeni Alanya

2003 (Temmuz) – 2007 (Temmuz) Özel Ufuk Lisesi İngilizce Öğretmeni Alanya

2007(Temmuz) - Özel Alpaslan Alican Lisesi İngilizce Öğretmeni Burdur